

Johnny Joker

... gaat onder de loep

Een onderzoek naar narratieve overtuiging bij kleuters

Naam:	Nina den Elzen
Studentnummer:	s4038398
Opleiding:	MA Communicatie- en Informatiewetenschappen
Instelling:	Radboud Universiteit
Opdracht:	Masterscriptie
Begeleider:	Prof. dr. Enny Das
Tweede beoordelaar:	dr. Anika Batenburg
Datum:	20 augustus 2015

Samenvatting

Kleuters begrijpen abstracte gezondheidsboodschappen nog niet, omdat ze hier het denkvermogen niet voor hebben. Een betere manier om kleuters te overtuigen, is het leuk maken van de boodschap, zodat ze de boodschap oppervlakkig kunnen verwerken. De makers van de boekjes van Johnny Joker proberen hierop in te spelen. In dit onderzoek wordt getoetst of het boekje over tandenpoetsen van Johnny Joker werkt en welke elementen in dit boekje ervoor zorgen dat het boekjes kinderen kan overtuigen van gezond gedrag.

Aan dit onderzoek namen 37 kleuters tussen vier en zes jaar oud deel. Aan hen werd drie dagen lang het Johnny Joker tandenpoetsboekje 'Johnny houdt zijn kiezen op elkaar' voorgelezen. Voorafgaand aan het voorlezen werden attitude ten opzichte van tandenpoetsen, gedragsintentie ten aanzien van tandenpoetsen en bewustzijn gemeten. Na het voorlezen werden deze constructen opnieuw bevraagd en daarnaast werden constructen bevraagd die zouden kunnen bijdragen aan een narratieve overtuiging bij kinderen: narratieve betrokkenheid, stoute grapjes, bewustzijn en het willen proberen van het gedrag uit het boekje.

Na het voorlezen van het boekje hadden de kleuters een positievere attitude ten opzichte van tandenpoetsen. Ook was er een trend zichtbaar voor hun gedragsintentie ten aanzien van tandenpoetsen. Hun bewustzijn over tandenpoetsen was echter niet veranderd. Narratieve betrokkenheid bleek een belangrijk concept dat bijdroeg aan een positievere attitude en gedragsintentie. Attitude ten opzichte van stoute grapjes was een voorspeller van deze narratieve betrokkenheid. Bewustzijn en het proberen van het gedrag uit het boekje door interactieve elementen bleken echter niet van belang te zijn. Naar aanleiding van het huidige onderzoek kan dus gesteld worden dat het vooral van belang is om kleuters te betrekken in een narratieve gezondheidsboodschap door het verhaal leuk te maken met stoute grapjes om ze te kunnen overtuigen van het uitvoeren van het gewenste gezonde gedrag.

Voorwoord

Voor u ligt het resultaat van het enthousiasme, de betrokkenheid en de nieuwsgierigheid van meerdere mensen. Zonder hen had mijn masterscriptie niet tot stand kunnen komen en daarvoor wil ik hen graag bedanken.

Als eerste verdient Marnix Hoppener, geestelijk vader van Johnny Joker, een plekje in dit voorwoord. Zonder zijn inspirerende manier van het willen laten opgroeien van kinderen en zijn wil om te achterhalen of en hoe zijn inspirerende manier in zijn werk gaat, had hij mijn begeleidster Enny Das niet op het idee kunnen brengen om te starten met een onderzoek hierover. Enny wist met haar enthousiasme over Johnny Joker me de bomen door het theoretische bos van deze scriptie te laten inzien, wat niet altijd zonder slag of stoot ging. Ook mijn tweede begeleider Anika Batenburg heeft een grote bijdrage geleverd aan de leesbaarheid van deze scriptie, waar ik haar erg dankbaar voor ben. Daarnaast heeft Simone de Droog, onderzoekster aan de Faculteit der Sociale wetenschappen, me op weg geholpen met haar inzichten over kinderen en gezondheidscommunicatie en heeft essentiële tips gegeven voor het afnemen van vragenlijsten bij kinderen, iets wat ik zonder haar tips veel te spannend gevonden had. Als laatste wil ik juffrouw Inge en juffrouw Saskia bedanken voor de manier waarop ze me welkom hebben geheten in hun klassen en de hulp die ze me geboden hebben bij het afnemen van de vragenlijsten bij hun ontzettend nieuwsgierige leerlingen.

Ik hoop niet alleen dat u deze masterscriptie met veel plezier zult lezen, maar dat u net zo enthousiast over en nieuwsgierig naar wordt hoe we met narratieve gezondheidscommunicatie kinderen in heel Nederland ervan kunnen overtuigen om zich gezond te gedragen.

Nina den Elzen, augustus 2015

Theoretisch kader

'Poets elke dag je tanden, want dat is gezond!' Kleuters krijgen de hele dag verzoeken van ouders, leraren en andere volwassenen die hen gezonde gewoontes bij willen brengen. Deze verzoeken worden vaak afgewezen door kleuters, omdat ze boodschappen met daarin abstracte langetermijndoelen, zoals gezond zijn en blijven, niet begrijpen. Kleuters hebben daar het denkvermogen nog niet voor (Zeinstra, Koelen, Kok & De Graaf, 2007). Doordat kleuters dit denkvermogen niet hebben, kunnen ze deze persuasieve gezondheidsboodschappen niet begrijpen en daardoor niet verwerken.

Buijzen, Van Reijmersdal en Owen (2010) gebruikten het *Processing of Commercialized Media Content Model* (PCMC) om te kunnen verklaren hoe kleuters persuasieve boodschappen verwerken. De basis van dit model ligt in de manier waarop volwassenen persuasieve boodschappen verwerken: systematisch, heuristisch of experiëntieel. Om een boodschap systematisch te kunnen verwerken moet de ontvanger de cognitieve capaciteit en de motivatie hiervoor hebben. Wanneer dit het geval is, kunnen ontvangers de boodschap grondig verwerken en argumenten beoordelen. Van een heuristische verwerking is sprake wanneer ontvangers niet de capaciteit of motivatie hebben om de boodschap systematisch te verwerken. Ze verwerken de boodschap dan oppervlakkig. Op deze manier kunnen ontvangers zo snel mogelijk een algemene attitude vormen over de boodschap. Dit gebeurt niet via argumenten, maar via cues zoals productsymbolen of aantrekkelijkheid. Volgens Buijzen, van Reijmersdal en Owen (2010) vindt de experiëntiele of automatische manier van verwerken veelal onbewust plaats. Door de automatische manier van verwerken, ontwikkelen de ontvangers bepaalde emoties ten opzichte van het merk of product dat gepromoot wordt.

Kleuters kunnen een persuasieve boodschap niet systematisch verwerken, omdat ze de cognitieve capaciteit hier nog niet voor hebben (Zeinstra, Koelen, Kok & De Graaf, 2007) en de persuasieve intentie van de boodschap niet herkennen, waardoor ze de argumenten voor en tegen het gepromote gezonde gedrag niet kunnen onderscheiden (Buijzen, Van Reijmersdal & Owen, 2010). Het meest dominante persuasieve mechanisme bij kleuters is daarom vaak de heuristische of experiëntiele manier van verwerken. Door felle kleuren, leuke karakters en levendige muziek worden kleuters getriggerd om een positief affect te ontwikkelen. Hiermee kunnen kinderen kennis en een attitude over een merk of product vormen (Buijzen, Van Reijmersdal & Owen, 2010). Bij blootstelling aan een gezondheidsboodschap bij kinderen is de opgewekte affectieve reactie vaak een goede voorspeller van de gedragsintentie: wanneer kinderen de boodschap leuk vinden, zullen ze het gedrag of het product dat erin getoond wordt of het gedrag dat erin gepromoot wordt, ook leuk vinden en daardoor waarschijnlijk uitvoeren (De Droog, Buijzen, Opreë & Valkenburg, 2011). Voor

kleuters is het dus van belang dat een persuasieve boodschap vooral leuk is, om ze te kunnen overtuigen zich gezond te gedragen.

Dit recente onderzoek naar persuasieve gezondheidsboodschappen suggereert dus dat overtuiging van kleuters het beste via de oppervlakkige route tot stand kan komen. Tot nu toe heeft gezondheidscommunicatie voor kleuters echter een meer educatieve insteek: men probeert kleuters gedrag te leren door hen kennis bij te brengen (Fisch, 2000). Vaak zijn deze boodschappen, net als gezondheidscommunicatie voor volwassenen, gericht op negatieve gevolgen van het niet uitvoeren van het gedrag en wordt het gezonde gedrag aangeprezen (Ruiters, Abraham & Kok, 2001). Deze aanpak is gericht op de systematische manier verwerken van persuasieve boodschappen, terwijl kleuters persuasieve boodschappen niet langs deze weg verwerken (Buijzen, Van Reijmersdal & Owen, 2010). De makers van de boekjes van Johnny Joker spelen wel in op deze oppervlakkige manier van verwerken door kleuters op een voor hen leukere manier aan de sporen tot gezond gedrag. Zo maken zij geen gebruik van expliciete aanbevolen maatregelen voor het gezonde gedrag door het gezonde gedrag alleen in een leuke context te plaatsen.

In de boekjes staat de oranje aap Johnny Joker centraal (www.johnnyjoker.com). Met zijn vrienden en familie lost hij allerlei dagelijkse problemen op waar kinderen tegenaan kunnen lopen: één boekje gaat over het krijgen van een broertje of zusje en hoe een grote broer of zus daarmee kan omgaan en een ander boekje gaat over Johnny Joker die geen tanden wil poetsen en uiteindelijk toch leert waarom het belangrijk is om dit te doen. Door kinderen te helpen met het ontwikkelen van hun talenten en sociale en emotionele vaardigheden, hoopt Johnny Joker kleuters gezond en gelukkig op te laten groeien (www.johnnyjoker.com).

In deze scriptie zal getoetst worden of de Johnny Joker-benadering, die inspeelt op de heuristische manier van verwerken, inderdaad zorgt voor een positievere attitude ten opzichte van gezond gedrag en positievere gedragsintentie ten aanzien van gezond gedrag. Ook zal bekeken worden of zonder nadruk op het educatieve element van gezondheidscommunicatie kleuters kennis en daarmee bewustzijn opdoen over het gewenste gedrag. Het boekje van Johnny Joker over tandenpoetsen zal centraal staan in deze scriptie. De eerste onderzoeksvraag luidt als volgt:

Onderzoeksvraag 1. Zorgt het voorlezen van het Johnny Joker-boekje over tandenpoetsen voor een positievere attitude ten opzichte van tandenpoetsen, een positievere gedragsintentie ten aanzien van tandenpoetsen en bewustzijn over tandenpoetsen bij kleuters?

Hoe werkt Johnny Joker?

Johnny Joker probeert gezondheidsboodschappen op een leukere manier over te brengen aan kleuters. In deze scriptie zal ook worden bekeken welke elementen Johnny Joker leuk maakt voor

kleuters en daarom bij zouden kunnen dragen aan een positievere attitude ten opzichte van tandenpoetsen. Hieronder worden twee concepten uitgewerkt waarop de leuke Johnny Jokerbenadering zich onderscheidt van andere, klassieke benaderingen binnen de gezondheidscommunicatie. De tweede onderzoeksvraag die deze scriptie probeert te beantwoorden, is als volgt:

Onderzoeksvraag 2. Door welke elementen zorgt Johnny Joker voor een positievere attitude ten opzichte van tandenpoetsen en daardoor een positievere gedragsintentie ten aanzien van tandenpoetsen?

Verhalend

Johnny Joker probeert in te spelen op een oppervlakkige manier van verwerken door de gezondheidsboodschap vorm te geven in een verhaal. Het overbrengen van een gezondheidsboodschap via een verhaal, gericht op pro-sociale gedragsverandering, wordt *entertainment-education* genoemd (Moyer-Gusé, 2008). Voor kleuters geldt dat ze de educatieve content van een boodschap gemakkelijker kunnen verwerken als deze gekoppeld is aan een entertainende verpakking: ze begrijpen rekensommetjes in Sesamstraat bijvoorbeeld beter, omdat nieuwe informatie gekoppeld wordt aan een personage in een bestaand verhaal, zoals Pino die boodschappen gaat doen en moet uitrekenen of hij daar genoeg geld voor heeft (Fisch, 2000).

Niet alleen kan het gebruik van een verhalende context helpen om de educatieve boodschap beter te verwerken, ook kan het entertainende gedeelte van een verhaal ervoor zorgen dat kleuters de boodschap leuker vinden. Het effect van verhalen, narratieve betrokkenheid, is bij volwassen al veelvuldig onderzocht (Busselle & Bilandzic, 2009; Cohen, 2001; De Graaf, Hoeken, Sanders & Beentjes, 2012; Moyer-Gusé, 2008; Murphy, Frank, Chatterjee & Baezconde-Garbanati, 2013; Oatley, 1999). Uit het onderzoek van Murphy, Frank, Chatterjee en Baezconde-Garbanati (2013) bleek bijvoorbeeld dat volwassenen bij het horen van een gezondheidsboodschap binnen een verhaal positievere attitude ontwikkelden ten opzichte van het gepromote gezonde gedrag dan proefpersonen die dezelfde boodschap binnen een traditionele persuasieve boodschap te horen kregen. Bij kleuters is echter nog nauwelijks onderzoek gedaan naar de effecten van narratieve betrokkenheid. De Droog et al. (2011) vonden wel al dat personages in een verhaal die kleuters leuk vonden ervoor zorgden dat kinderen het product of het gedrag leuker vonden. Naast identificatie met personages in een verhaal, gebruikten zij ook *media enjoyment* en het ervaren van (affectieve) emoties om te kunnen bekijken hoe kinderen het verhaal ervoeren. Deze concepten worden hieronder besproken.

Identificatie. Identificatie met het hoofdpersonage uit het verhaal kan een bijdrage leveren aan de mate waarin kleuters betrokken raken in het verhaal. Identificatie houdt in dat lezers het

perspectief van de hoofdpersoon overnemen en de gebeurtenissen in het verhaal ervaren alsof zij ze zelf meemaken. De lezer neemt de doelen van het personage over en daardoor is het alsof de lezer zelf de doelen van de hoofdpersoon nastreeft (Cohen, 2001). In het geval van Johnny Joker zouden kinderen die geen tanden willen poetsen zich met hem kunnen identificeren: hij wil zijn tanden ook niet poetsen. Identificatie kan concreet in vier vormen tot uiting komen (Moyer-Gusé, 2008; De Droog & Buijzen (in press)). De eerste daarvan is *liking*, in hoeverre lezers het hoofdpersoonage leuk vinden. Daarnaast kan ook *parasocial interaction* een rol spelen in de mate waarin lezers zich identificeren met personages in een verhaal. Lezers zouden het gevoel kunnen hebben dat ze het personage in het echt zouden kunnen ontmoeten en het personage bijvoorbeeld vaker terug willen zien. Ook zijn de mate waarin lezers het personage graag zouden willen zijn, *wishful identification*, en de mate waarin ze gelijkenissen zien tussen henzelf en het personage, *similarity*, vormen waarin identificatie met een personage uit een verhaal zich kunnen uiten.

Media enjoyment. Of kleuters een verhaal plezierig vinden, draagt eraan bij of kleuters betrokken raken in het verhaal (Green, Brock & Kaufman, 2004). Deze *media enjoyment* bestaat niet alleen uit de feitelijke presentatie van het verhaal, zoals de afbeeldingen in het boek en of kleuters het verhaal op zichzelf leuk vinden, maar ook of de kleuters het überhaupt leuk vinden om voorgelezen te worden en of ze het verhaal nogmaals zouden willen horen (De Droog, Buijzen & Valkenburg, 2012).

Emoties. Het laatste concept dat een bijdrage zou kunnen leveren aan narratieve betrokkenheid, is het ervaren van emoties bij het lezen van het verhaal. Zo ervaren lezers vooral positieve emoties wanneer de hoofdpersoon dichterbij zijn doel komt en ervaren ze vooral negatieve emoties wanneer de hoofdpersoon verder van zijn doel verwijderd raakt (Oatley, 1999). Zo zouden kleuters positieve emoties kunnen ervaren als Johnny mag stoppen met het poetsen van zijn tanden, omdat hij dit stom vindt.

De verhalende context van de boekjes van Johnny Joker zou dus op meerdere manieren kunnen bijdragen aan een positieve attitude ten opzichte van tandenpoetsen. Aan de hand van bovenstaande theorie wordt verwacht dat er een positieve relatie is tussen het beleven van het verhaal, narratieve betrokkenheid en de attitude ten opzichte van tandenpoetsen.

Hypothese 1. Er is een positieve relatie tussen narratieve betrokkenheid (i.e., *media enjoyment*, identificatie en emoties) en de attitude ten opzichte van tandenpoetsen.

Specifiek voor Johnny Joker zouden ook de stoute grapjes in zijn boekjes kunnen bijdragen aan narratieve betrokkenheid. In meer traditionele vormen van gezondheidscommunicatie wordt voornamelijk aandacht besteed aan de negatieve gevolgen van het niet uitvoeren van het gewenste gedrag en wordt er een oplossing aangedragen om deze negatieve gevolgen te voorkomen in de

vorm van het gewenste gedrag (Ruiter, Abraham & Kok, 2001). In deze traditionele boodschappen lijkt geen ruimte te zijn voor een humoristische insteek, die de boodschap voor kleuters juist leuk zou kunnen maken. Ontwikkelingspsychologie laat zien dat kinderen vanaf ongeveer vijf jaar oud interesse hebben in sociaal onacceptabele vormen van humor (Valkenburg, 2008). Stoute grapjes over bijvoorbeeld scheten kunnen kleuters enorm aan het lachen maken. In het boekje van Johnny Joker over tandenpoetsen laat de opa van Johnny een scheet terwijl hij pannenkoeken voor Johnny maakt. De makers van Johnny Joker stemmen de boodschap dus af op de doelgroep door deze leuk te maken met stoute grapjes. Doordat kleuters de stoute grapjes die Johnny en zijn vriendjes uithalen leuk vinden, zouden ze zich meer met de personages in het boekje kunnen gaan identificeren, maar ook het verhaal op zichzelf leuker gaan vinden. Ook zouden ze doordat ze de grapjes uit het boekje van Johnny Joker leuk vinden positieve emoties kunnen ervaren. Samengevat zouden stoute grapjes in het verhaal van Johnny een positief effect kunnen hebben op narratieve betrokkenheid. Om na te gaan of dit voor Johnny Joker verhaalspecifieke element verband houdt met het meer algemene, overkoepelende, construct van narratieve betrokkenheid is de volgende hypothese opgesteld:

Hypothese 2. Er is een positieve relatie tussen de attitude ten opzichte van de stoute grapjes en narratieve betrokkenheid.

Interactief

Een laatste element dat zou kunnen bijdragen aan de werking van de Johnny Joker-boekjes is het interactieve aspect. Tijdens het verhaal worden er vragen gesteld aan de lezers. In het boekje van Johnny Joker over tandenpoetsen wordt bijvoorbeeld aan de lezers gevraagd of ze kunnen vertellen waarom tandenpoetsen eigenlijk zo belangrijk is en welke smaak tandpasta ze gebruiken. De Droog, Buijzen en Valkenburg (2014) deden onderzoek naar het effect van het voorlezen van een verhaal aan kleuters op hun attitude ten opzichte van gezond eten en gedragsintentie daartoe. Zij lazen het verhaal aan de ene groep interactief voor, door tijdens het voorlezen vragen te stellen, en aan de andere groep passief. De groep waaraan interactief was voorgelezen had na het voorlezen van het boekje een positievere attitude ten opzichte van gezond eten, een positievere gedragsintentie ten aanzien van gezond eten en had meer kennis over gezond eten. In de boekjes van Johnny Joker krijgt het interactieve aspect vorm doordat in het verhaal vragen gesteld worden aan degenen die voorgelezen worden. De makers van Johnny Joker geven aan dat het stellen van deze vragen bij zou kunnen dragen aan het bewustzijn over het al dan niet uitvoeren van het gewenste gezonde gedrag (www.johnnyjoker.com). Dit sluit aan bij de bevindingen van De Droog et al. (2014): de respondenten kregen meer kennis over het gepromote gedrag door het stellen van vragen. In dit onderzoek wordt daarom verwacht dat het stellen van vragen leidt tot meer bewustzijn over het al dan niet uitvoeren

van het gewenste gedrag en dat dit een positieve invloed heeft op de attitude ten opzichte van het gewenste gedrag.

Hypothese 3a. Er is een positieve relatie tussen bewustzijn (door het stellen van vragen) en attitude ten opzichte van tandenpoetsen.

Het interactieve voorlezen leidt volgens de makers van Johnny Joker niet alleen tot meer bewustzijn over het al dan niet uitvoeren van het gewenste gedrag, maar het kan ook leiden tot het proberen van het gedrag dat naar voren komt in het boekje van Johnny Joker. De vragen die in het boekje gesteld worden, gaan niet alleen over het gewenste gedrag, maar ook over het niet-gewenste, stoute gedrag dat Johnny vertoont. Zo gaat Johnny zijn tanden poetsen met chocoladepasta en stopt hij vervolgens met het poetsen van zijn tanden. Aan de lezers wordt dan gevraagd of zij ook wel eens hun tanden niet gepoetst hebben en wat ze daarvan vonden. Dit kan worden gezien als een uitnodiging tot het proberen van dit gedrag. Petraglia (2009) geeft aan dat het aanbieden van een realistische context waarin kennis en vaardigheden direct toegepast kunnen worden, zou kunnen bijdragen aan de acceptatie van bedreigende gezondheidsboodschappen. Voor gezondheidsboodschappen is het van belang dat de boodschap in een verhaal wordt gegoten, waarin een persoon voor wie de boodschap relevant is hierover kan vertellen. In het tandenpoetsenboekje is Johnny de persoon waarvoor de boodschap relevant is en geeft het stellen van vragen een realistische context om bijvoorbeeld het niet-tandenpoetsen uit te proberen. Voor dit onderzoek wordt daarom verwacht dat het stellen van vragen kan aanzetten tot het willen proberen van het gedrag en daarmee tot een positievere attitude ten opzichte van het gewenste gedrag.

Hypothese 3b. Er is een positieve relatie tussen het willen proberen van het gedrag zoals uit het boekje (door het stellen van vragen) en de attitude ten opzichte van tandenpoetsen.

Van attitude naar gedragsintentie

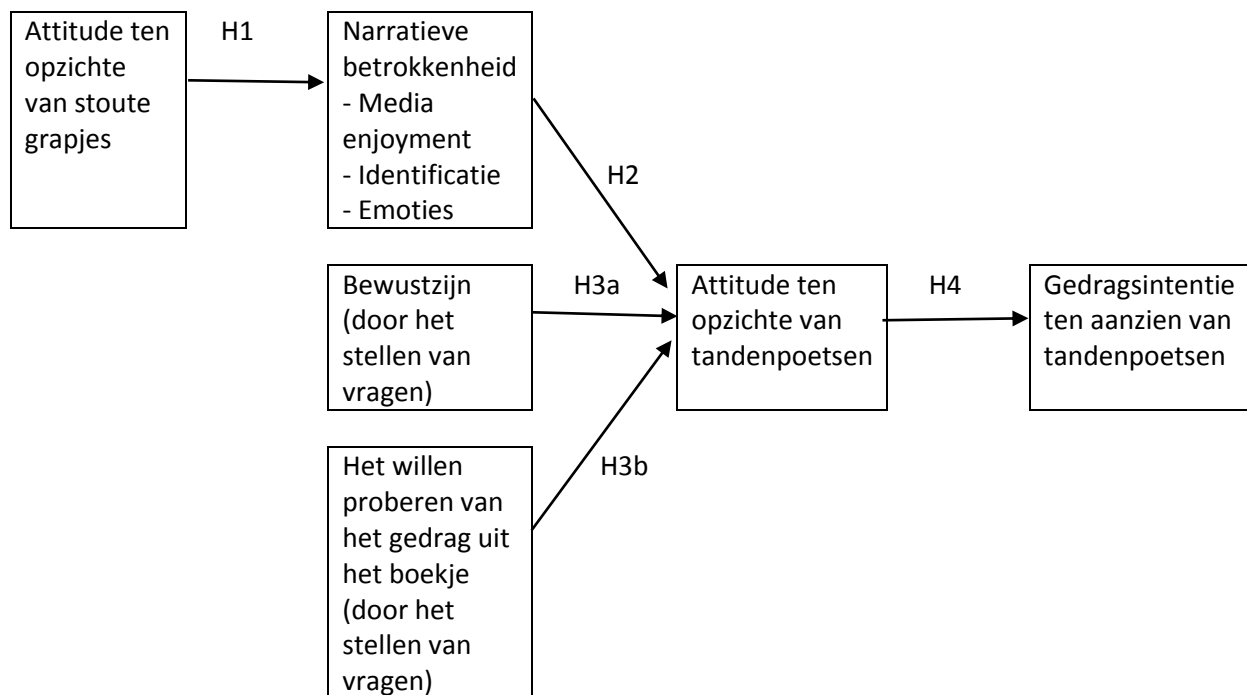
Eerder werd al besproken dat kinderen hun attitude ten opzichte van een merk of een soort gedrag baseren op heuristische cues, zoals felle kleuren, muziek of leuke personages. Wanneer ze deze aspecten leuk vinden, vinden ze vaak het gedrag of het product dat gepromoot wordt in de boodschap ook leuk. Hierboven werden drie concepten, de verhalende context, stoute grapjes en de interactieve vorm, uitgewerkt waardoor kleuters een positieve attitude ten opzichte van tandenpoetsen zouden kunnen ontwikkelen. Het ontwikkelen van deze positievere attitude ten opzichte van tandenpoetsen zou er bij kleuters ook voor moeten zorgen dat ze het gewenste gedrag, tandenpoetsen, ook graag zouden willen gaan uitvoeren. Dit ligt in lijn met de *Theory of Planned Behavior* (Ajzen, 1991), waarin overtuigingen over het product of gedrag, de attitude, belangrijke voorspellers zijn voor de gedragsintentie. In dit geval ontwikkelen de ontvangers van de boodschap

hun attitude ten opzichte van het gedrag niet bewust, omdat ze de boodschap alleen heuristisch verwerken. Deze onbewuste overtuigingen kunnen echter ook bijdragen aan de gedragsintentie (Ajzen, 1991). De laatste hypothese luidt daarom als volgt.

Hypothese 4. Er is een positieve relatie tussen attitude ten opzichte van tandenpoetsen en de gedragsintentie ten aanzien van tandenpoetsen.

Model

In dit onderzoek wordt de tweede onderzoeksvraag beantwoord aan de hand van vijf hypothesen. In onderstaand model wordt de relatie tussen deze hypothesen weergegeven.

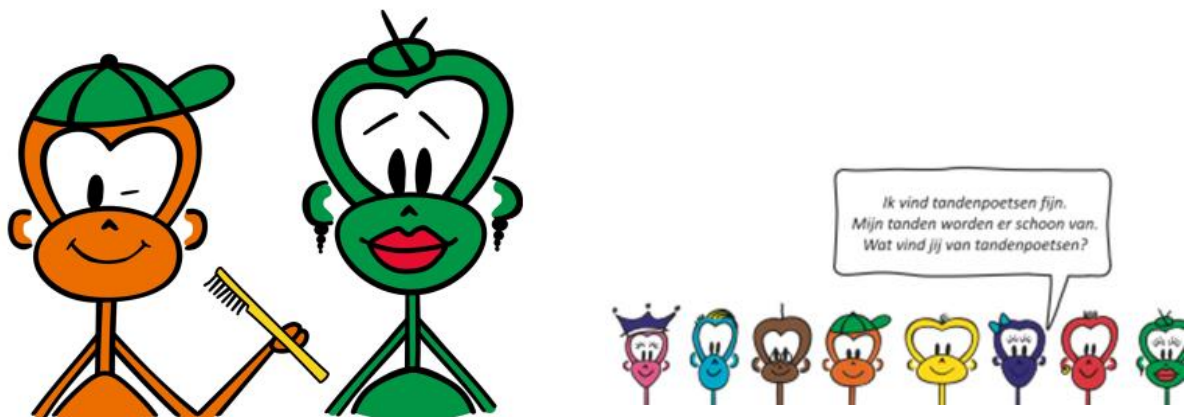
Figuur 1. Model voor toetsing van de hypothesen behorende bij onderzoeksvraag 2.

Methode

Voor deze masterscriptie werd gebruik gemaakt van een semi-experiment, omdat het om bestaand materiaal ging. Dit semi-experiment met een binnenproefpersoonontwerp met tijd als factor, moest ervoor zorgen dat vastgesteld kon worden of Johnny Joker bijdroeg aan een positievere attitude ten opzichte van tandenpoetsen, gedragsintentie ten aanzien van tandenpoetsen en een hoger bewustzijn over tandenpoetsen. De bijbehorende vragenlijst moest uitwijzen in welke mate de leuke concepten bijdroegen aan de attitude ten opzichte van tandenpoetsen en daarmee de gedragsintentie daartoe.

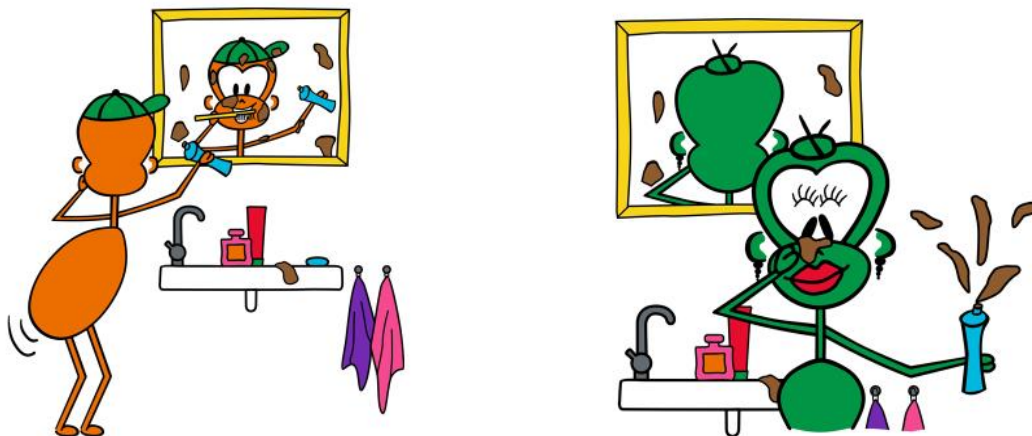
Materiaal

Het materiaal voor het semi-experiment bestond uit het boekje 'Johnny Joker houdt zijn kiezen op elkaar'. Dit boekje gaat over tandenpoetsen en door middel van voorlezen werden de proefpersonen blootgesteld aan dit boekje. De onafhankelijke variabele binnen dit experiment was tijd. Voordat de proefpersonen het materiaal voorgelezen kregen, werd gemeten wat hun attitude ten opzichte van tandenpoetsen, gedragsintentie ten aanzien van tandenpoetsen en hun bewustzijn over tandenpoetsen op dat moment waren. Vervolgens werden deze drie variabelen nogmaals gemeten, nadat de proefpersonen drie dagen waren blootgesteld aan het materiaal. Hieronder worden de gebeurtenissen in het verhaal aan de hand van de afbeeldingen van het boekje geschetst.

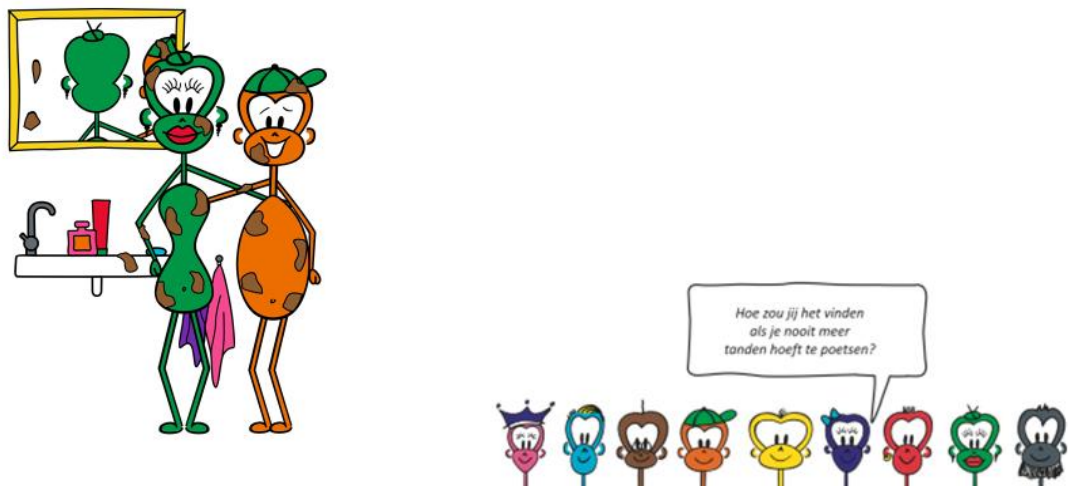
Afbeelding 1. Pagina 1 en 2 uit 'Johnny Joker houdt zijn kiezen op elkaar'.

Johnny vraagt hier aan zijn moeder of hij zijn tanden mag poetsen. Dat mag natuurlijk van zijn moeder, maar ze vindt het gek dat Johnny tandenpoetsen opeens fijn vindt. Bij de tweede pagina kan door degene die voorleest de eerste vraag gesteld worden: wat vindt degene die voorgelezen wordt van tandenpoetsen?

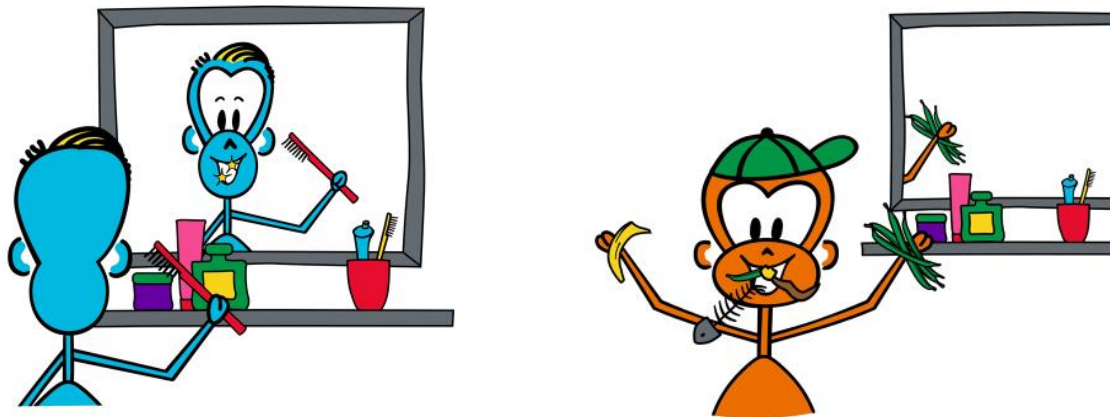
Afbeelding 2. Pagina 3 en 5 uit 'Johnny Joker houdt zijn kiezen op elkaar'.

Johnny staat met zijn billen schuddend voor de spiegel zijn tanden te poetsen, waardoor de hele badkamer onder de bruine spetters komt te zetten. Zijn moeder komt erachter dat dit veroorzaakt wordt door chocoladepasta die Johnny in de tube van de tandpasta gedaan heeft. Dat Johnny zijn tanden poetst met chocoladepasta wordt als stout grapje beschouwd.

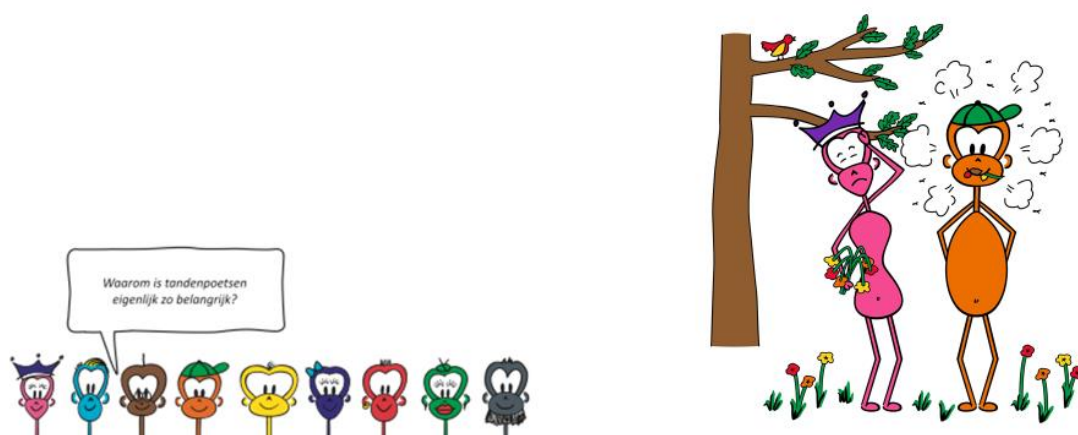
Afbeelding 3. Pagina 7 en 8 uit 'Johnny Joker houdt zijn kiezen op elkaar'.

Johnny's moeder vertelt Johnny dat hij zijn tanden nooit meer hoeft te poetsen, omdat hij tandenpoetsen zo vervelend vindt. Johnny geeft zijn moeder een knuffel, waardoor zij ook helemaal onder de chocoladepasta zit. De tweede vraagmogelijkheid hier draait om wat degene die voorgelezen wordt ervan zou vinden als hij nooit meer zijn tanden zou hoeven poetsen, net als Johnny. Ook het stoppen met tandenpoetsen wordt als stout grapje beschouwd.

Afbeelding 4. Pagina 9 en 11 uit 'Johnny Joker houdt zijn kiezen op elkaar'.

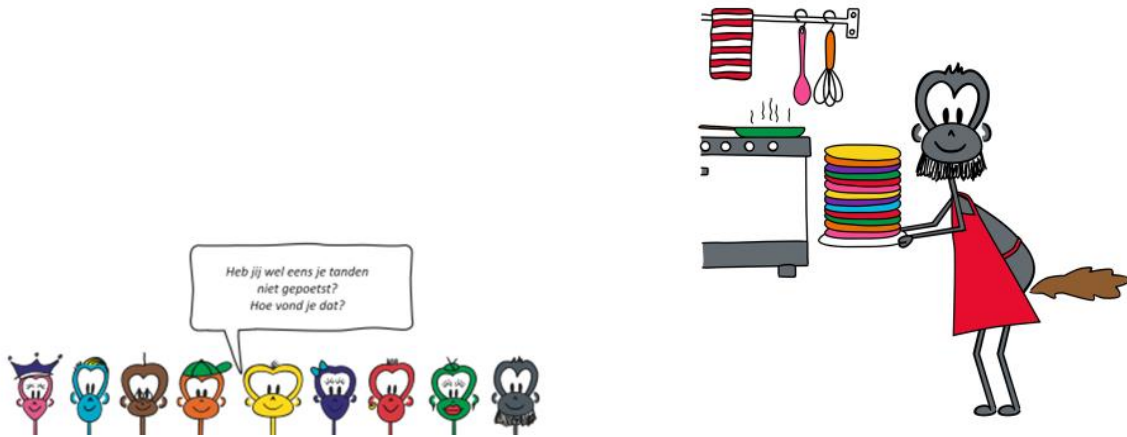
Johnny gaat een paar dagen later op bezoek bij zijn vriend Woody, die zijn tanden voor de spiegel staat te poetsen en zichzelf erg mooi vindt. Als Johnny vertelt dat hij nooit meer zijn tanden hoeft te poetsen, vindt Woody dat vies en wijst hij aan wat er allemaal tussen Johnny's tanden zit. Hier wordt dus een eerste gevolg van het stoppen met tandenpoetsen geschetst, waar Johnny een positieve draai aan geeft door te zeggen dat het handig is voor onderweg als je honger hebt om eten tussen je tanden te hebben.

Afbeelding 5. Pagina 12 en 13 uit 'Johnny Joker houdt zijn kiezen op elkaar'.

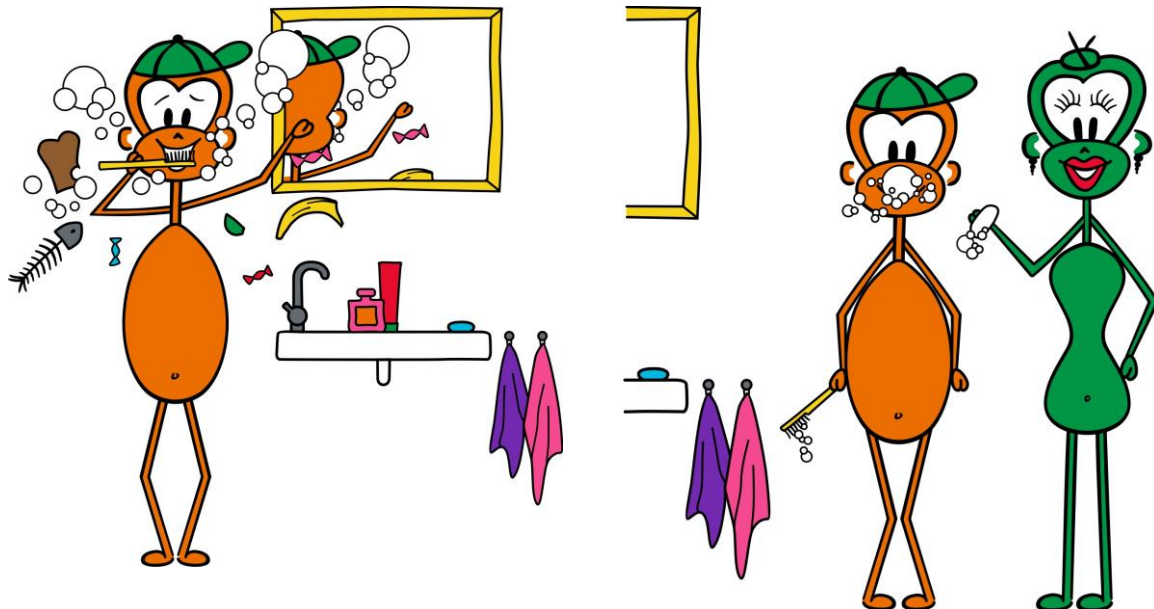
De volgende vraag gaat over waarom tandenpoetsen eigenlijk zo belangrijk is. Johnny gaat vervolgens bij zijn vriendinnetje Lizzy op bezoek. Haar bloemetjes verwelken en zij doet net of ze

flauwvalt van de stank uit Johnny's mond. Hier wordt een tweede gevolg van het stoppen met tandenpoetsen voorgelegd.

Afbeelding 6. Pagina 14 en 15 uit 'Johnny Joker houdt zijn kiezen op elkaar'.

De volgende vraag gaat over het niet poetsen van je tanden en of degene die voorgelezen wordt dat wel eens gedaan heeft en wat diegene ervan vond. Johnny gaat op bezoek bij zijn opa, waar hij pannenkoeken mag eten. Zijn opa vraagt hem niets over zijn vieze tanden en laat een scheet. Het laten van die scheet wordt beschouwd als een stout grapje.

Afbeelding 7. Pagina 15 en 17 uit 'Johnny Joker houdt zijn kiezen op elkaar'.

Als Johnny de pannenkoeken van opa wil eten, lukt dit niet, want zijn tanden plakken aan elkaar. Dat is het derde gevolg van niet tandenpoetsen dat in het boekje naar voren komt. Johnny wil weer snel

zijn tanden gaan poetsen en dat mag natuurlijk. Alle etensrepen die uit zijn mond komen worden weer benoemd. Vervolgens vraagt zijn moeder waarom hij zijn tanden met zeep poetst en Johnny vertelt dat alles schoon wordt van zeep. Zijn moeder vertelt dan dat zeep voor je handen is en niet voor je tanden. Ook het tandenpoetsen met zeep wordt als een stout grapje beschouwd.

Afbeelding 8. Pagina 18 uit 'Johnny Joker houdt zijn kiezen op elkaar'.

Het boekje sluit af met een laatste opmerking over dat tandenpoetsen met tandpasta hoort en je daardoor fris gaat ruiken. De laatste vraag gaat over aan wie degene waaraan voorgelezen wordt gaat vertellen dat tandenpoetsen fijn is.

Proefpersonen

Aan het onderzoek namen 37 proefpersonen deel, van 4 tot 6 jaar oud ($M = 4.74$, $SD = .73$). Van hen was 45.9% jongen en 54.1% meisje. Van deze proefpersonen waren 2 kinderen net ingestroomd op de basisschool (groep 0), zaten 20 kinderen in groep 1 en 15 kinderen zaten in groep 2.

Instrumentatie

In dit onderzoek werden zes onafhankelijke variabelen bevraagd: attitude ten opzichte van tandenpoetsen, gedragsintentie ten aanzien van tandenpoetsen, bewustzijn, narratieve betrokkenheid, attitude ten opzichte van stoute grapjes en het proberen van het gedrag uit het boekje. Bij het operationaliseren van deze variabelen in dit onderzoek is rekening gehouden met de doelgroep van het tandenpoetsboekje: kinderen van vier tot zes jaar oud. Zij kunnen nog niet lezen en daarom werden de vragen voorgelezen en waren de antwoordmogelijkheden in de vorm van symbolen. Ook werd er geen neutraal middelpunt gebruikt, maar werd er gekozen voor vier antwoordopties, omdat kinderen anders de neiging hebben om uit verveling telkens het neutrale

middelpunt als antwoord te kiezen (Borgers, Sikkil & Hox, 2004). Verder moesten vragen zo gesteld worden, dat kinderen ze niet letterlijk nemen of zodat kinderen niet denken dat ze op de onderzoeker slaan (Borgers, De Leeuw & Hox, 2000). In plaats van 'Ik vind tandenpoetsen.. leuk vs. stom (op een schaal van 1-4)' is de vraag 'Hoe leuk vind jij tandenpoetsen (op een schaal van 1-4)' dus beter. Als antwoordmogelijkheden werden twee gevalideerde antwoordschalen gebruikt (De Droog, Buijzen & Valkenburg, 2014). De ene schaal bestond uit vier smileys: heel verdrietig, een beetje verdrietig, een beetje blij een heel blij. De andere schaal bestond uit vier steeds groter wordende blokken, waarbij het kleinste blok voor het meest negatieve antwoord op de vraag stond en het grootste blok voor het meest positieve antwoord. Voor vragen over het effect van tandenpoetsen werd een schaal gebruikt die specifiek was voor dit onderzoek, namelijk met vier monden die van heel schoon tot heel vies gaan. In Bijlage 1 zijn de totale vragenlijst en de antwoordmogelijkheden terug te vinden.

Onderzoeksvraag 1

De eerste onderzoeksvraag moest toetsen of attitude ten opzichte van tandenpoetsen, gedragsintentie ten aanzien van tandenpoetsen en bewustzijn over tandenpoetsen veranderden door het voorlezen van het boekje van Johnny Joker over tandenpoetsen. Voor de eerste onderzoeksvraag zijn deze drie variabelen geoperationaliseerd. Om de vergelijking tussen de voor- en nameting te kunnen maken, is voor elke schaal de betrouwbaarheid voor beide momenten vermeld.

Attitude ten opzichte van tandenpoetsen

Attitude ten opzichte van tandenpoetsen werd gemeten aan de hand van vier items op een schaal van 1 tot en met 4: hoe leuk vind je het om tanden te poetsen (smileys), hoe blij word je als je je tanden poetst (blokken), hoe boos word je als je je tanden poetst (blokken) en hoe verdrietig word je als je je tanden poetst (blokken). Deze schaal is gebaseerd op de schaal van De Droog et al. (2014). Voordat de betrouwbaarheid van deze variabele berekend kon worden, zijn de laatste twee vragen omgepooled, zodat bij alle vragen gold dat 4 de meest positieve kant was (meest leuk, minst boos) en 1 de meest negatieve kant (minst leuk, meest boos). De betrouwbaarheid van attitude ten opzichte van tandenpoetsen bij de nulmeting bestaande uit 4 items was onvoldoende: $\alpha = .62$. Na het verwijderen van 2 items ('hoe boos word je van tandenpoetsen en 'hoe verdrietig word je van tandenpoetsen') was de betrouwbaarheid van attitude ten opzichte van tandenpoetsen bij de nulmeting bestaande uit 2 items ('hoe leuk vind je het om je tanden te poetsen' en 'hoe blij word je als je je tandenpoetst') wel adequaat: $\alpha = .74$. Deze twee items werden samengevoegd tot de variabele Attitude Nulmeting. Ook de betrouwbaarheid van attitude ten opzichte van tandenpoetsen bij de nameting bestaande uit 4 items was onvoldoende: $\alpha = .59$. Na het verwijderen van dezelfde 2

items als bij de nulmeting was de betrouwbaarheid van attitude ten opzichte van tandenpoetsen bij de nameting bestaande uit 2 items ('hoe leuk vind je het om je tanden te poetsen' en 'hoe blij word je als je je tanden poetst') excellent: $\alpha = .95$. De twee items werden samengevoegd tot de variabele Attitude Nameting.

Gedragsintentie ten aanzien van tandenpoetsen

Gedragsintentie, in hoeverre de proefpersonen van plan waren om die avond goed hun tanden te gaan poetsen, werd bevraagd door middel van drie items op een schaal van 1 tot 4: hoe graag ga je vanavond je tanden poetsen (smileys), hoe goed ga je vanavond je tanden poetsen (monden) en hoe goed ga je je best doen bij het tandenpoetsen vanavond (blokken). Voordat de betrouwbaarheid van deze variabele berekend kon worden, werd 'hoe goed ga je vanavond je tanden poetsen?' omgepooled, zodat 4 'heel goed' was en 1 'heel slecht'. De betrouwbaarheid van gedragsintentie bij de nulmeting bestaande uit 3 items was onvoldoende: $\alpha = .421$. De betrouwbaarheid kon niet verbeterd worden door een item te verwijderen. De betrouwbaarheid van gedragsintentie bij de nameting bestaande uit 3 items kon niet berekend worden, omdat er te weinig co-variantie tussen de items bestond. De items van gedragsintentie bij zowel voor- als nameting werden daarom los meegenomen in de analyses.

Bewustzijn

Om bewustzijn te kunnen meten, werd gevraagd of de proefpersonen konden aangeven hoe schoon zij dachten dat hun tanden zouden worden van tandenpoetsen en hoe vies zij dachten dat hun tanden zouden worden als ze hun tanden niet zouden poetsen. Dit werd gemeten op een schaal van 1 tot en met 4 door middel van de monden als antwoordmogelijkheden. Deze vragen werden gesteld zowel vóór het voorlezen van het boekje als na het voorlezen, om te kunnen zien of ze dit bewustzijn daadwerkelijk uit het boekje hadden opgedaan. De betrouwbaarheid van bewustzijn in de nulmeting bestaande uit twee items kon niet berekend worden, omdat er te weinig co-variantie tussen de items bestond. De betrouwbaarheid van bewustzijn in de nameting bestaande uit 2 items was goed: $\alpha = .78$, maar omdat betrouwbaarheid in de nulmeting onbetrouwbaar was werden de losse items met elkaar vergeleken in de analyses.

Onderzoeksvraag 2

Met de tweede onderzoeksvraag werd getoetst welke elementen van het Johnny Joker boekje invloed hadden op de attitude ten opzichte van tandenpoetsen. Hieronder worden de elementen narratieve betrokkenheid (identificatie, *media enjoyment* en emoties) en het bijbehorende construct attitude ten opzichte van stoute grapjes, bewustzijn en het proberen van gedrag verder geoperationaliseerd.

Narratieve betrokkenheid

Narratieve betrokkenheid werd gedefinieerd aan de hand van drie concepten: identificatie, *media enjoyment* en emoties. Deze worden hieronder verder geoperationaliseerd. Ook wordt hier de operationalisatie van attitude ten opzichte van stoute grapjes verder uitgewerkt.

Identificatie. De mate waarin kleuters zich identificeerden met Johnny werd gemeten aan de hand van vier concepten: *liking*, *parasocial interaction*, *similarity* en *wishful identification*. De vragen behorende bij deze schalen zijn gebaseerd op de items van De Droog et al. (2012) en De Droog en Buijzen (in press). *Liking* werd gemeten aan de hand van twee vragen: hoe leuk vind je Johnny (smileys) en hoe leuk vind je vriendje/vriendinnetje Johnny (smileys). *Parasocial interaction* werd gemeten door middel van vijf items: hoeveel voelt Johnny voor jou als een vriendje (blokken), hoe graag zou je Johnny vaker willen zien (blokken), hoe graag zou je andere verhalen van Johnny willen horen (blokken), hoe graag zou je Johnny in het echt willen ontmoeten (blokken) en hoeveel heb je het gevoel dat je Johnny echt kent (blokken). Het concept *wishful identification* werd bevraagd door middel van twee vragen: hoe graag zou je op Johnny willen lijken (blokken) en hoe graag zou je Johnny willen zijn (blokken). Het laatste concept waar identificatie gemeten werd was *similarity* en dit gebeurde aan de hand van twee vragen: hoeveel lijkt je op Johnny (blokken) en hoeveel lijkt Johnny op jou (blokken).

Media enjoyment. *Media enjoyment* werd door middel van 4 items gemeten, die afgeleid waren van de schaal van De Droog, Buijzen en Valkenburg (2012): hoe leuk vond je het verhaal (smileys), hoe leuk vond je de plaatjes in het boek (smileys), hoe leuk vond je het om samen een verhaal te lezen (smileys) en hoe graag zou je het verhaal nog een keer willen lezen (smileys).

Emoties. Emoties opgeroepen door het verhaal werden gemeten door middel van vier items: hoe blij werd je van het verhaal over Johnny (smileys), hoe verdrietig werd je van het verhaal over Johnny (blokken), hoe boos werd je van het verhaal over Johnny (blokken) en hoe vrolijk werd je van het verhaal over Johnny (smileys).

Er werd een factoranalyse gedraaid over alle items van narratieve betrokkenheid. Een principale componentenanalyse met obilimin-rotatie liet een oplossing in vier factoren zien die 68.14% van de variantie verklaarden. De vier factoren waren Wishful Identification (EV = 2.928, %VV = 24.40), Media Enjoyment 1 (EV = 2.475, %VV = 20.62), Parasocial Interaction (EV = 1.645, %VV = 13.70), en Media Enjoyment 2 (EV = 1.129, %VV = 9.41), waarvan Wishful Identification ($\alpha = .84$) en Media Enjoyment 1 ($\alpha = .82$) betrouwbare schalen waren. De overige items konden niet worden samengenomen in een betrouwbare schaal. In Bijlage 3 is een overzicht te vinden van welke items bij de factoren hoorden en wat de betrouwbaarheid van de overige factoren was. Om geen informatie te verliezen en om een zo algemeen mogelijke definitie van narratieve betrokkenheid bij kleuters te

kunnen meenemen in de analyses, is er daarom voor gekozen om narratieve betrokkenheid met 19 items als één variabele te behandelen, in plaats van de vier factoren die uit de factoranalyse naar voren kwamen. Voor het berekenen van de betrouwbaarheid van deze variabele zijn eerst ‘hoe boos werd je van het verhaal over Johnny?’ en ‘hoe verdrietig werd je van het verhaal over Johnny?’ omgepooled zodat 4 steeds het meest positief was (meest blij, minst boos) en 1 het meest negatief (minst vrolijk, meest verdrietig). De betrouwbaarheid van de variabele narratieve betrokkenheid bestaande uit 19 items was adequaat: $\alpha = .73$. De 19 items werden samengevoegd tot de variabele Narratieve Betrokkenheid.

Attitude ten opzichte van stoute grapjes. Voor het meten van de attitude ten opzichte van stoute grapjes werden drie grapjes uit het boekje geschetst, met daarbij de vraag hoe leuk de proefpersonen de grapjes vonden. De attitude ten opzichte van stoute grapjes werd dus gemeten door middel van een schaal bestaand uit drie items op een schaal van 1 tot en met 4: hoe leuk vond je de stoute grapjes in het boekje, zoals dat Johnny zijn tanden met chocoladepasta ging poetsen (smileys), hoe leuk vond je de stoute grapjes in het boekje, zoals het scheetje van opa (smileys) en hoe leuk vond je de stoute grapjes in het boekje, zoals dat Johnny zijn tanden met zeep ging poetsen (smileys). De betrouwbaarheid van attitude ten opzichte van stoute grapjes bestaande uit 3 items was onvoldoende: $\alpha = .243$. Het item ‘hoe leuk vond je de stoute grapjes, zoals het scheetje van opa?’ kon niet worden meegenomen in de schaal, omdat alle proefpersonen hier hetzelfde (heel leuk) op antwoordden. De betrouwbaarheid van de schaal kon niet worden verbeterd door een ander item te verwijderen. De items van attitude ten opzichte van stoute grapjes werden daarom los meegenomen in de analyses.

Bewustzijn

Door middel van het stellen van vragen proberen de makers de lezers bewust te maken van de gevolgen van het wel of niet uitvoeren van het gewenste gedrag. Om bewustzijn te kunnen meten, werd gevraagd of de proefpersonen konden aangeven hoe schoon zij dachten dat hun tanden zouden worden van tandenpoetsen en hoe vies zij dachten dat hun tanden zouden worden als ze hun tanden niet zouden poetsen. Dit werd gemeten op een schaal van 1 tot en met 4 door middel van de monden als antwoordmogelijkheden. De betrouwbaarheid van bewustzijn bestaande uit 2 items was goed: $\alpha = .78$. De twee items werden samengevoegd tot de variabele Bewustzijn.

Proberen van het gedrag uit het boekje

Om te bekijken of de proefpersonen het voorgestelde gedrag uit het verhaal ook wilden gaan proberen, werd aan hen een situatie uit het boekje voorgelegd en vervolgens gevraagd hoe graag zij dit zouden willen doen. Dit werd voor drie situaties gedaan: ‘Johnny poetst zijn tanden met chocoladepasta. Hoe graag zou jij dat ook willen doen’, ‘Johnny stopt met het poetsen van zijn

tanden. Hoe graag zou jij dat ook willen doen' en 'Johnny poetst zijn tanden met zeep. Hoe graag zou jij dat ook willen doen'. Dit werd gemeten op een schaal van 1 tot en met 4 door middel van de smiley-antwoordmogelijkheden. Deze vragen waren gebaseerd op vragen van De Droog et al. (2014). De betrouwbaarheid van attitude ten opzichte van stoute grapjes bestaande uit 3 items was onvoldoende: $\alpha = .08$. De betrouwbaarheid van de schaal kon niet worden verbeterd door een item te verwijderen. De items van proberen van gedrag uit het boekje werden daarom los meegenomen in de analyses.

Procedure

Voor het werven van proefpersonen werden basisscholen in de omgeving van Nijmegen aangeschreven. Eén basisschool in Nijmegen gaf toestemming voor het uitvoeren van het onderzoek binnen twee kleuterklassen. Voor het afnemen van de vragenlijst en het voorlezen van het boekje stelde de onderzoekster zich voor in de klas en ze vertelde wat ze kwam doen. Vervolgens werd de nulmeting verricht. Elke kleuter werd individueel in een aparte ruimte door de onderzoekster geïnterviewd. De onderzoekster legde voor het afnemen van een vragenlijst uit dat er geen goede of foute antwoorden waren en oefende het antwoorden met behulp van de schalen met een aantal vragen over hun meivakantie. Tijdens de nulmeting werden attitude ten opzichte van tandenpoetsen, gedragsintentie ten aanzien van tandenpoetsen en bewustzijn over tandenpoetsen bevraagd. In één van de twee klassen vond de nulmeting een dag eerder plaats. Vervolgens is op drie opeenvolgende dagen het boekje telkens één keer voorgelezen. De eerste dag werd het verhaal zonder het stellen van vragen voorgelezen, om de kinderen eerst kennis te laten maken met de verhaallijn. De tweede dag werden twee vragen gesteld en op de derde en laatste dag werden alle vragen uit het boekje gesteld. De kleuters werden door de onderzoekster geïnstrueerd om hun vinger op te steken als ze antwoord wilden geven op de vraag. Nadat het boekje drie dagen voorgelezen was, werd de nameting uitgevoerd, om narratieve betrokkenheid, attitude ten opzichte van stoute grapjes, bewustzijn en het willen proberen van het gedrag uit het boekje, attitude ten opzichte van tandenpoetsen en gedragsintentie ten aanzien van tandenpoetsen te meten. In Bijlage 2 is een gedetailleerd verslag te vinden van de vier dagen waarop de onderzoekster aanwezig was op de basisschool.

Statistische toetsing

Voor de beantwoording van onderzoeksvraag 1 werden eenweg variantie-analyses met herhaalde metingen uitgevoerd voor attitude ten opzichte van tandenpoetsen, gedragsintentie ten aanzien van tandenpoetsen en bewustzijn over tandenpoetsen. Om onderzoeksvraag 2 te kunnen beantwoorden, werden regressieanalyses uitgevoerd. Voor hypothese 1 werd een enkelvoudige regressieanalyse uitgevoerd voor narratieve betrokkenheid als voorspeller van attitude ten opzichte van

tandenpoetsen. Het toetsen van hypothese 2 gebeurde aan de hand van een multiple regressieanalyse met de items van attitude ten opzichte van stoute grapjes als voorspeller voor narratieve betrokkenheid. Hypothese 3a werd getoetst door middel van een enkelvoudige regressieanalyse voor bewustzijn als voorspeller van attitude ten opzichte van tandenpoetsen. Hypothese 3b werd getoetst met een multiple regressieanalyse met de items van het proberen van het gedrag uit het boekje als voorspeller voor attitude ten opzichte van tandenpoetsen. Als laatste werd hypothese 4 met een enkelvoudige regressieanalyse getoetst: telkens met attitude ten opzichte van tandenpoetsen als voorspeller van een van de losse items van gedragsintentie ten aanzien van tandenpoetsen. Het model zoals voorgesteld in het theoretisch kader werd getoetst aan de hand van mediatieanalyses.

Resultaten

Onderzoeksvraag 1

Om te kunnen achterhalen of het boekje van Johnny Joker effect had op attitude ten opzichte van tandenpoetsen en de gedragsintentie ten aanzien van tandenpoetsen werden eenweg variantie-analyses met herhaalde metingen met tijd als factor uitgevoerd. Daarnaast is ook de eenweg variantie-analyse met herhaalde metingen met tijd als factor voor bewustzijn hier opgenomen, om zo te kunnen toetsen of het bewustzijn door het boekje veroorzaakt werd. De gemiddeldes en standaardafwijkingen voor de bijbehorende items tijdens de nul- en nameting zijn te lezen in Tabel 1.

Tabel 1. *Gemiddeldes en standaardafwijkingen van (de items van) attitude ten opzichte van tandenpoetsen, gedragsintentie ten aanzien van tandenpoetsen en bewustzijn tijdens de nul- en nameting (1 = meest negatief en 4 = meest positief) (N = 37).*

	Nulmeting		Nameting	
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Attitude ten opzichte van tandenpoetsen	3.00**	0.90	3.77**	0.70
Gedragsintentie ten aanzien van tandenpoetsen				
Hoe graag ga jij vanavond je tanden poetsen?	3.57 ⁺	0.87	3.86 ⁺	0.54
Hoe goed ga je vanavond je tanden poetsen?	3.86	0.54	3.97	0.16
Hoe goed ga je je best doen met tandenpoetsen vanavond?	3.65	0.79	3.84	0.55
Bewustzijn				
Hoe schoon denk je dat je tanden worden van tanden poetsen? (omgepooled)	3.89	0.32	3.86	0.54
Hoe vies denk je dat je tanden worden van tanden poetsen?	3.76	0.44	3.73	0.65

** $p < .01$

⁺ $.05 > p < .08$

Attitude ten opzichte van tandenpoetsen

Uit een eenweg variantie-analyse met herhaalde metingen voor Attitude ten opzichte van tandenpoetsen met Tijd als factor bleek een significant effect ($F(1, 36) = 14.227, p = .001$). Na het voorlezen van het verhaal hadden de lezers een positievere attitude ten opzichte van tandenpoetsen ($M = 3.77, SD = .70$) dan ervoor ($M = 3.00, SD = .90$).

Gedragsintentie ten aanzien van tandenpoetsen

Gedragsintentie ten aanzien van tandenpoetsen bleek geen betrouwbare schaal te zijn, daarom werd voor elk item van gedragsintentie ten aanzien van tandenpoetsen apart een eenweg variantie-analyse met herhaalde metingen uitgevoerd met attitude ten opzichte van tandenpoetsen als voorspeller. Uit een eenweg variantie-analyse met herhaalde metingen voor ‘Hoe graag ga je vanavond je tandenpoetsen?’ met Tijd als factor bleek een marginaal effect ($F(1, 36) = 3.490, p = .070$). Er was een trend zichtbaar: voor het voorlezen van het boekje gingen de proefpersonen iets minder graag hun tanden poetsen ($M = 3.57, SD = .87$) dan na het voorlezen van het boekje ($M = 3.86, SD = .54$). Uit eenweg variantie-analyses met herhaalde metingen ‘Hoe goed ga je vanavond je tanden poetsen?’ en ‘Hoe goed ga je vanavond je best doen met tandenpoetsen?’ met Tijd als factor bleek geen significant effect ($p's > .213$). Aan de standaarddeviaties is af te lezen dat er weinig variantie was op deze items en dat er sprake was van een plafondeffect: de proefpersonen scoorden al hoog op deze variabele.

Bewustzijn

Tijdens de nulmeting was bewustzijn geen betrouwbare schaal, daarom is voor bewustzijn voor de twee losse items (‘hoe schoon denk je dat je tanden worden van tandenpoetsen’ en ‘hoe vies denk je dat je tanden worden van tandenpoetsen’) een eenweg variantie-analyse met herhaalde metingen uitgevoerd. Uit deze eenweg variantie-analyses met herhaalde metingen voor ‘Hoe schoon denk je dat je tanden worden van tandenpoetsen?’ met Tijd als factor bleek geen significant effect ($F(1, 36) < 1$). Ook voor de eenweg variantie-analyse met herhaalde metingen voor ‘Hoe vies denk je dat je tanden worden als je ze niet poetst?’ met Tijd als factor bleek geen significant effect ($F(1, 36) < 1$). Aan de standaarddeviaties is af te lezen dat er weinig variantie was op deze items: deelnemers scoorden in het algemeen hoog in zowel de voor- als de nameting, waardoor er gesproken kan worden van een plafondeffect.

Onderzoeksvraag 2

In het hiernavolgende worden eerst de losse relaties tussen de voorspellers en de afhankelijke variabelen aan de hand van de hypothesen getoetst. Vervolgens wordt het model getoetst in een multiple regressieanalyse. Als laatste wordt een mediatieanalyse uitgevoerd om het gehele model te kunnen toetsen. Voor elk van deze variabelen is in Tabel 2 te zien wat de gemiddelde scores en bijbehorende standaarddeviaties waren. In Tabel 3 zijn de correlaties tussen de variabelen terug te vinden.

Opvallend is dat de proefpersonen de stoute grapjes erg leuk vonden, wat terug te zien is in de hoge scores, maar dat ze het gedrag van deze stoute grapjes niet graag zelf uit zouden willen voeren. Tijdens het afnemen van de vragenlijst leek het alsof de proefpersonen het proberen van gedrag koppelden aan de negatieve gevolgen die het gedrag zou kunnen hebben.¹ Dit is terug te zien in de correlaties: bewustzijn is negatief gecorreleerd aan het eerste item van het proberen van het gedrag.

Tabel 2. *Gemiddeldes en standaarddeviaties van narratieve betrokkenheid, bewustzijn, de items van stoute grapjes en de items van proberen van het gedrag uit het boekje (1 = meest negatief, 4 = meest positief) (N = 37)*

	<i>M</i>	<i>SD</i>
Narratieve betrokkenheid	3.27	.43
Bewustzijn	3.80	.53
Stoute grapjes		
Hoe leuk vind je de stoute grapjes, zoals dat Johnny zijn tanden poetst met chocoladepasta?	3.54	.99
Hoe leuk vind je de stoute grapjes, zoals het scheetje van de opa van Johnny?	4.00	.00
Hoe leuk vind je de stoute grapjes, zoals dat Johnny zijn tanden poetst met zeep?	3.19	1.18
Proberen van gedrag uit het boekje		
Johnny poetst zijn tanden met chocoladepasta. Hoe graag zou jij dat ook willen doen?	1.84	1.32
Johnny stopt met het poetsen van zijn tanden. Hoe graag zou jij dat ook willen doen?	1.89	1.40
Johnny poetst zijn tanden met zeep. Hoe graag zou jij dat ook willen doen?	1.62	1.16

¹ Zie bijlage 2.

Tabel 3. *Correlatietabel voor de voorspellers van attitude ten opzichte tandenpoetsen (N=37).*

	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Narratieve Betrokkenheid								
2. Bewustzijn	.152							
3. Stoute grapjes – item 1	.440**	-.129						
4. Stoute grapjes – item 2	a.	a.	a.					
5. Stoute grapjes – item 3	.124	-.159	.197	a.				
6. Proberen gedrag – item 1	.230	-.343*	-.207	a.	.199			
7. Proberen gedrag – item 2	-.077	.138	.125	a.	.047	-.191		
8. Proberen gedrag – item 3	.330*	.052	-.107	a.	.115	.537**	-.198	
9. Attitude tov tandenpoetsen	.381*	-.110	.158	a.	.087	.231	-.062	.182

* $p < .05$ ** $p < .01$

a. Stoute grapjes – item 2 werd als een constante behandeld, omdat alle proefpersonen 4 op een schaal van 4 scoorden.

Hypothese 1

De eerste hypothese stelde dat narratieve betrokkenheid attitude ten opzichte van tandenpoetsen zou voorspellen. Uit een enkelvoudige regressieanalyse met narratieve betrokkenheid als voorspeller voor attitude ten opzichte van tandenpoetsen bleek narratieve betrokkenheid attitude ten opzichte van tandenpoetsen voor 38.1% te voorspellen ($F(1, 36) = 5.944, p = .020$). Narratieve betrokkenheid was dus een significante voorspeller van Attitude ($\beta = .381, p = .020$).

Tabel 4. *Regressieanalyse op attitude ten opzichte van tandenpoetsen narratieve betrokkenheid als voorspeller (N=37).*

Variabele	B	SE B	β
Narratieve betrokkenheid	.617	.253	.381*
R^2	.145		
F	5.944*		

* $p < .05$ **Hypothese 2**

In hypothese 2 werd gesteld dat de attitude ten opzichte van stoute grapjes uit het boekje de narratieve betrokkenheid van de lezers zou voorspellen. Uit een multiple regressieanalyse met de losse items van attitude ten opzichte van stoute grapjes (zie methode) als voorspellers voor

narratieve betrokkenheid, bleek dat narratieve betrokkenheid voor 44.2% te verklaren door de attitude ten opzichte van stoute grapjes ($F(2, 36) = 4.119, p = .025$). ‘Hoe leuk vind je de stoute grapjes, zoals dat Johnny zijn tanden poetst met chocoladepasta?’ was een significante voorspeller ($\beta = .432, p = .009$). ‘Hoe leuk vind je de stoute grapjes, zoals dat Johnny zijn tanden poetst met zeep?’ was geen significante voorspeller en ‘Hoe leuk vind je de stoute grapjes, zoals het scheetje van de opa van Johnny?’ kon niet meegenomen worden in de analyse, omdat alle proefpersonen ‘heel leuk’ hadden geantwoord op deze vraag en SPSS dit item daarom als een constante behandelt.

Tabel 5. *Regressieanalyse op narratieve betrokkenheid met de items van attitude ten opzichte van stoute grapjes als voorspellers (N=37).*

Variabele	B	SE B	β
Hoe leuk vind je de stoute grapjes, zoals dat Johnny zijn tanden poetst met chocoladepasta?’	.190	.069	.432**
Hoe leuk vind je de stoute grapjes, zoals dat Johnny, zoals dat Johnny zijn tandenpoetst met zeep?’	.014	.058	.039
R^2	.195		
F	4.119*		

** $p < .01$

Hypothese 3a

In het eerste deel van de derde hypothese werd gesteld dat bewustzijn, geactiveerd door het stellen van vragen, de attitude ten opzichte van tandenpoetsen zou voorspellen. Uit een enkelvoudige regressieanalyse met bewustzijn als voorspeller voor attitude ten aanzien van tandenpoetsen bleek bewustzijn attitude ten opzichte van tandenpoetsen niet te voorspellen ($F(1, 36) < 1$).

Tabel 6. *Regressieanalyse op attitude ten opzichte van tandenpoetsen met bewustzijn als voorspeller (N=37).*

Variabele	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β
Bewustzijn	-.145	.221	-.110
R^2	.012		
<i>F</i>	.428		

Hypothese 3b

In het tweede deel van de derde hypothese kwam de voorspellende waarde van het proberen van het gedrag uit het boekje op attitude ten opzichte van tandenpoetsen aan bod. De items van het proberen van het gedrag uit het boekje vormde geen betrouwbare schaal, daarom werden de items los meegenomen in de analyse. Uit een multiple regressieanalyse bleken ‘Johnny poetst zijn tanden met chocoladepasta. Hoe graag zou jij dat ook willen doen?’, ‘Johnny stopt met het poetsen van zijn tanden. Hoe graag zou jij dat ook willen doen?’ en ‘Johnny poetst zijn tanden met zeep. Hoe graag zou jij dat ook willen doen?’ attitude ten opzichte van tandenpoetsen niet te voorspellen ($F(3, 36) < 1$).

Tabel 7. *Regressieanalyse op attitude ten opzichte van tandenpoetsen met de items van het proberen van het gedrag als voorspellers (N=37).*

Variabele	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β
Johnny poetst zijn tanden met chocoladepasta. Hoe graag zou jij dat ook doen?	.099	.107	.186
Johnny stopt met het poetsen van zijn tanden. Hoe graag zou jij dat ook doen?	-.006	.087	-.011
Johnny poetst zijn tanden met zeep. Hoe graag zou jij dat ook doen?	.048	.122	.080
R^2	.058		
<i>F</i>	.678		

Hypothese 4

Gedragsintentie ten aanzien van tandenpoetsen bleek geen betrouwbare schaal, daarom is voor elk van de items bekeken of ze voorspeld werden door attitude ten opzichte van tandenpoetsen. Uit een enkelvoudige regressieanalyse bleek 'Hoe graag ga je vanavond je tandenpoetsen?' voor 70.1% te voorspellen door attitude ten opzichte van tandenpoetsen ($F(1, 36) = 34.231, p < .001$). Attitude was dus een significante voorspeller ($\beta = .703, p < .001$). Uit enkelvoudige regressieanalyses bleek attitude ten opzichte van tandenpoetsen 'Hoe goed ga je vanavond je tanden poetsen?' en 'Hoe goed ga je je best doen met tandenpoetsen vanavond?' niet te voorspellen (F 's < 1).

Tabel 8. *Regressieanalyse op de intentie die avond tanden te willen poetsen met attitude ten opzichte van tandenpoetsen als voorspeller (N=37).*

Variabele	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β
Attitude ten opzichte van tandenpoetsen	.537	.092	.703***
R^2	.494		
F	34.231***		

*** $p < .001$

Tabel 9. *Regressieanalyse op de intentie om goed tanden te willen met poetsen attitude ten opzichte van tandenpoetsen als voorspeller (N=37).*

Variabele	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β
Attitude ten opzichte van tandenpoetsen	-.017	.039	-.072
R^2	.005		
F	.180		

Tabel 10. *Regressieanalyse op de intentie om bij het tandenpoetsen je best te doen met attitude ten opzichte van tandenpoetsen als voorspeller (N=37).*

Variabele	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β
Attitude ten opzichte van tandenpoetsen	-.016	.133	-.020
R^2	.000		
F	.014		

Toetsing van het model

Om het model zoals voorgesteld in het theoretisch kader (p. 9), waarin de attitude ten opzichte van tandenpoetsen voorspeld wordt door narratieve betrokkenheid, bewustzijn en het proberen van gedrag, te toetsen, is eerst een multiple regressieanalyse uitgevoerd voor alle voorspellers van attitude ten opzichte van tandenpoetsen, de belangrijkste voorspeller van de gedragsintentie. Vervolgens is er een mediatie-analyse uitgevoerd om te kunnen bekijken of de paden binnen het complete model dat de intentie tot tandenpoetsen voorspelt significant waren.

Regressieanalyse op attitude. Uit een multiple regressieanalyse op attitude ten opzichte van tandenpoetsen bleken bewustzijn en de items van het proberen van het gedrag attitude ten opzichte van tandenpoetsen niet te voorspellen ($F(5, 36) = 1.378, p = .259$). Narratieve betrokkenheid bleek wel een significante voorspeller te zijn ($\beta = .376, p = .040$).

Tabel 11. *Regressieanalyse op attitude ten opzichte van tandenpoetsen met narratieve betrokkenheid, bewustzijn en de items van proberen van het gedrag als voorspellers.*

Variabele	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β
Narratieve betrokkenheid	.609	.285	.376*
Bewustzijn	-.183	.245	-.139
Johnny poetst zijn tanden met chocoladepasta. Hoe graag zou jij dat ook doen?	.046	.115	.088
Johnny stopt met het poetsen van zijn tanden. Hoe graag zou jij dat ook doen?	.003	.085	.006
Johnny poetst zijn tanden met zeep. Hoe graag zou jij dat ook doen?	.011	.125	.019
<i>R</i> ²	.182		
<i>F</i>	1.378		

* $p < .05$

Mediatieanalyse van complete onderzoeksmodel. Om te kunnen spreken van volledige mediatie moet er aan vier voorwaarden voldaan worden (Baron & Kenny, 1986): (1) de mediator voorspelt de afhankelijke variabele, (2) de onafhankelijke variabele voorspelt de mediator, (3) de onafhankelijke variabele voorspelt de afhankelijke variabele, (4) de significante relatie tussen de onafhankelijke variabele en de afhankelijke variabele verdwijnt als de mediatievariabele wordt toegevoegd aan het model.

Narratieve betrokkenheid was de enige significante voorspeller van attitude ten opzichte van tandenpoetsen en daarom werd er alleen een mediatieanalyse uitgevoerd met narratieve betrokkenheid als onafhankelijke variabele, attitude ten opzichte van tandenpoetsen als mediator en gedragsintentie als afhankelijke variabele. De voorwaarden voor mediatie kregen als volgt vorm: (1) attitude ten opzichte van tandenpoetsen voorspelt gedragsintentie ten aanzien van tandenpoetsen (2) narratieve betrokkenheid voorspelt attitude ten opzichte van tandenpoetsen (3) narratieve betrokkenheid voorspelt gedragsintentie ten aanzien van tandenpoetsen, (4) de significante relatie tussen narratieve betrokkenheid en bewustzijn en gedragsintentie ten aanzien van tandenpoetsen verdwijnt wanneer de mediatievariabele (attitude ten opzichte van tandenpoetsen) in het model

wordt toegevoegd. Aan voorwaarden 1 en 2 is voldaan (zie hypothese 2 en 4), maar de overige voorwaarden moesten nog worden getoetst.

Voorwaarde 3. Uit een multiple regressieanalyse bleek Gedragsintentie (item: hoe graag ga je vanavond je tandenpoetsen?) voor 41.2% te voorspellen door Narratieve Betrokkenheid ($F(1, 36) = 7.141, p = .011$). Narratieve Betrokkenheid was een significante voorspeller ($\beta = .412, p = .011$).

Voorwaarde 4. Uit een multiple regressieanalyse bleek Gedragsintentie (item: hoe graag ga je vanavond je tandenpoetsen?) voor 72.0% te voorspellen door Narratieve Betrokkenheid en Attitude ten opzichte van tandenpoetsen ($F(2, 36) = 18.315, p < .001$). Attitude ten opzichte van tandenpoetsen was een significante voorspeller ($\beta = .639, p < .001$) en het effect van Narratieve Betrokkenheid verdween na toevoeging van de attitude ($\beta = .168, p = .200$).

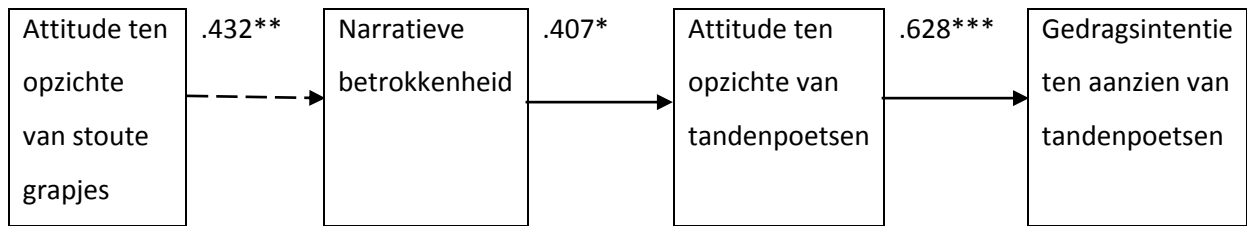
Tabel 12. *Hiërarchische regressieanalyse op gedragsintentie met narratieve betrokkenheid en attitude ten opzichte van tandenpoetsen als voorspellers (N=37).*

Model	Variabele	B	SE B	β
1.	Narratieve betrokkenheid	.508	.190	.412*
	R^2	.169		
	F	7.141*		
2.	Narratieve betrokkenheid	.208	.159	.200
	Attitude ten opzichte van tandenpoetsen	.488	.098	.639***
	R^2	.519		
	F	18.315***		

* $p < .05$

*** $p < .001$

Uit eerdere correlatieanalyses op pagina 24 bleek dat bewustzijn en het proberen van gedrag geen verband toonden met de attitude ten opzichte van tandenpoetsen: er wordt daarom niet aan de tweede voorwaarde voor mediatie voldaan. Ook de factor attitude ten aanzien van stoute grapjes was niet gerelateerd aan de attitude ten aanzien van tandenpoetsen en voldeed daarom niet aan de voorwaarden voor mediatie. Het aangepaste onderzoeksmodel na toetsing van de hypothesen is hieronder weergegeven.

Figuur 2. *Onderzoeksmodel na toetsing waarbij gestippelde pijlen een indirecte relatie aanduiden, een en zwarte pijlen een gemedieerde relatie laten zien.*

Conclusie en discussie

Conclusie

In het huidige onderzoek werd de vernieuwende kijk van de makers van Johnny Joker op het overtuigen van kinderen om gezond gedrag te vertonen onder de loep genomen. Door een interactieve, verhalende context met stoute grapjes, zonder expliciete aanbevolen maatregel, zouden kleuters aangespoord worden om zich gezond te gaan gedragen. De eerste onderzoeksvraag, of de boekjes van Johnny inderdaad bijdroegen aan een positieve attitude, een positieve gedragsintentie ten aanzien van tandenpoetsen en bewustzijn over tandenpoetsen, kon gedeeltelijk positief beantwoord worden. Kleuters vonden tandenpoetsen na het voorlezen van het boekje leuker en er was een trend zichtbaar voor hoe graag de kleuters diezelfde avond hun tanden wilden gaan poetsen. Bewustzijn over tandenpoetsen veranderde niet door het voorlezen van het boekje.

In de inleiding van dit onderzoek werd geschetst dat het belangrijk was om ervoor te zorgen dat kleuters de persuasieve boodschap, in dit geval het verhaal van Johnny Joker, leuk zouden vinden. Een positieve attitude ten opzichte van de boodschap zou ervoor zorgen dat ze positief tegen het gewenste gezonde gedrag aan zouden kijken en het daarom graag zouden gaan uitvoeren (De Droog, Buijzen, Opree & Valkenburg, 2011). Uit toetsing van de hypothesen behorende bij onderzoeksvraag 2 bleek dat de verhalende vorm en daardoor narratieve betrokkenheid een belangrijke factor was die ervoor zorgde dat kleuters gewenst gezond gedrag leuk vonden. Hypothese 1 werd hiermee bevestigd. Narratieve betrokkenheid bij kleuters kon in dit geval bereikt worden door stoute grapjes in het verhaal te verwerken. Hypothese 2 werd daarom ook bevestigd. Dat kleuters zich bewust waren van de gevolgen van het al dan niet uitvoeren van het gewenste gedrag, zorgde er niet voor dat ze positiever over tandenpoetsen gingen denken. Hypothese 3a werd daarom verworpen. Ook het al dan niet willen proberen van het gedrag uit het boekje was geen factor die bijdroeg aan de attitude ten opzichte van tandenpoetsen. Ook hypothese 3b werd daarom verworpen. De attitude ten opzichte van tandenpoetsen was, zoals verwacht, een voorspeller op een onderdeel van gedragsintentie: wanneer de kleuters tandenpoetsen leuk vonden, gingen ze dit ook graag doen. Hypothese 4 werd daarom bevestigd. Naar aanleiding van het huidige onderzoek kan dus gesteld worden dat het vooral van belang is om kleuters te betrekken in een narratieve gezondheidsboodschap door het verhaal leuk te maken met stoute grapjes om ze te kunnen overtuigen van het uitvoeren van het gewenste gezonde gedrag.

Discussie

De proefpersonen vonden tandenpoetsen na het voorlezen van het boekje van Johnny leuker. Het aansturen op het oppervlakkig verwerken van de gezondheidsboodschap door middel van het boekje

was dus geslaagd. De affectieve reactie van de kleuters was aangesproken, waardoor ze een attitude konden ontwikkelen (De Droog, Buijzen, Opreë & Valkenburg, 2011). Ondanks dat er een trend zichtbaar was voor gedragsintentie voor één item van gedragsintentie, leek het tijdens het afnemen van de vragenlijsten zo te zijn dat de proefpersonen het vanzelfsprekend vonden dat ze hun tanden die avond gingen poetsen, al dan niet onder druk van hun ouders. Hierdoor waren de scores voor de proefpersonen op gedragsintentie zowel tijdens de voor- als nameting aan de hoge kant. Ook voor bewustzijn geldt dat de scores tijdens de voormeting al hoog waren, waardoor er sprake was van een plafondeffect.

Tot dusver is narratieve betrokkenheid bij kleuters een nog onderbelicht thema in de wetenschappelijke literatuur rondom het promoten van gezonde gewoontes bij kinderen; het meeste onderzoek onder kinderen gaat uit van een educatieve benadering (Fisch, 2000). Het huidige onderzoek toont aan dat verhalen een belangrijke factor kunnen zijn om kleuters te overtuigen van gezond gedrag zonder ze nadrukkelijk gezond gedrag aan te bevelen. De entertainende context op zichzelf, het feit dat de kinderen betrokken raken bij het verhaal, heeft namelijk een positief effect op de attitude ten opzichte van het gezonde gedrag.

Afwijkend van andere, meer klassieke, gezondheidscommunicatie voor kinderen, bevat Johnny Joker stoute grapjes. Tijdens het voorlezen van het boekje in de klas bleek zeker dat de proefpersonen de grapjes leuk vonden: ze moesten zelfs bij de derde keer voorlezen nog lachen. Bij dit boekje was het vooral van belang dat de proefpersonen het leuk vonden dat Johnny zijn tanden met chocoladepasta ging poetsen, wilden ze betrokken raken in het verhaal. Alle proefpersonen antwoordden dat ze het scheetje van de opa van Johnny 'heel leuk' vonden. Voor dit item konden dus geen toetsen worden uitgevoerd, omdat het als een constante werd beschouwd. Wel sluit deze positieve attitude ten opzichte van het scheetje van de opa van Johnny aan bij de verwachting. Kleuters vinden alle grapjes die sociaal onacceptabel zijn hilarisch (Valkenburg, 2008).

Ook het stimuleren van bewustzijn over het gewenste gedrag door middel van het stellen van vragen werd beschouwd als een onderdeel van de originele aanpak van Johnny Joker. Bewustzijn droeg echter niet bij aan de attitude ten opzichte van tandenpoetsen. Dit kan een gevolg zijn van het eerder genoemde plafondeffect bij bewustzijn, maar het kan ook zo zijn dat bewustzijn over de gevolgen van het (niet) uitvoeren van het gewenste gedrag bij het overtuigen van kleuters geen belangrijke factor is bij het ontwikkelen van een attitude. Het bewustzijn bij de proefpersonen was in dit geval wel groot (een gemiddelde van 3.80 op een schaal van 1 tot 4), maar droeg niet bij aan een positieve attitude ten opzichte van tandenpoetsen. Eerder werd geschetst dat kinderen vooral bekijken of ze een persuasieve boodschap leuk vinden en dat het leuk vinden van een dergelijke boodschap een trigger kan zijn om het gedrag dat voorgesteld wordt uit te voeren (De Droog, Buijzen, Opreë & Valkenburg, 2011). Dit hangt ook samen met de manier waarop kleuters

persuasieve boodschappen zien en verwerken: ze zien het als entertainment en verwerken het oppervlakkig, waardoor ze argumenten voor of tegen het gewenste gedrag niet verwerken bij het vormen van hun attitude (Buijzen, Van Reijmersdal & Owen, 2010).

Het stellen van vragen zou ook tot het proberen van het gedrag uit het boekje kunnen leiden. Wanneer lezers het gedrag willen proberen, zou dit kunnen leiden tot een positieve attitude ten opzichte van tandenpoetsen. Uit dit onderzoek bleek echter dat attitude ten opzichte van tandenpoetsen niet te voorspellen was door het proberen van het gedrag uit het boekje. Wel leek het erop dat de proefpersonen de situaties die ze voorgedragen kregen meteen wisten te koppelen aan de gevolgen van deze situaties in het boekje. Proefpersonen gaven aan dat ze de stoute gedragingen uit het boekje niet wilden proberen, want dan zouden hun tanden op elkaar gaan plakken of dan zouden ze uit hun mond gaan stinken.² Dit was ook terug te zien in de correlaties tussen de variabelen: één item van proberen van het gedrag hing negatief samen met bewustzijn. Het is dus waarschijnlijk dat de kleuters door het zien van de gevolgen van het stoute gedrag van Johnny er bewustzijn over opdeden en het gedrag niet meer wilden proberen. De kleuters beschouwden de gevolgen waarschijnlijk als negatief. De realistische context gaf wel de mogelijkheid om de kennis meteen toe te passen (Petraglia, 2009): door het bewustzijn dat de kleuters hadden, werd ongezond gedrag niet uitprobeerd.

Kleuters verwerken persuasieve boodschappen heuristisch: als ze de boodschap leuk vinden, zullen ze het gedrag ook leuk vinden en daardoor gaan uitvoeren. Uit dit onderzoek bleek inderdaad dat attitude ten opzichte van tandenpoetsen op één item een voorspeller was van de gedragsintentie ten aanzien van tandenpoetsen. Dat attitude ten opzichte van het gepromote gedrag de gedragsintentie voorspelt, ligt niet alleen in lijn met hoe kleuters persuasieve communicatie verwerken (De Droog, Buijzen, Opreë & Valkenburg, 2011), maar ook met hoe volwassenen dit doen (Ajzen, 1991).

Theoretische implicaties

Het huidige onderzoek sterkt bestaande theorie over hoe kleuters persuasieve gezondheidscommunicatie verwerken. Uit het huidige onderzoek bleek inderdaad dat kleuters kennis over het gewenste gedrag niet gebruikten bij het ontwikkelen van een attitude en de boodschap dus vermoedelijk oppervlakkig verwerkten (Buijzen, Van Reijmersdal & Owen, 2010). De verhalende context was de belangrijkste factor die ervoor zorgde dat kleuters een positievere attitude kregen ten opzichte van het gewenste gedrag. Dit sluit aan bij bevindingen van Fisch (2000), waarin naar voren komt dat een entertainende context kan helpen bij het verwerken van educatieve content. Nieuw is alleen dat voor Johnny Joker geldt dat vooral sprake was van een entertainende context,

² Zie bijlage 2.

zonder expliciete educatieve content. Het effect van de verhalende context is verder onderzocht door een factoranalyse uit te voeren voor narratieve betrokkenheid. Twee cruciale factoren die uit de factoranalyse naar voren kwamen waren *media enjoyment* en *wishful identification*. Deze eerste factor ligt in lijn met hoe kinderen persuasieve boodschappen zien: als entertainment. Of ze een verhaal als leuk beschouwen, heeft dus invloed op hoe betrokken ze zullen zijn in het verhaal. Voor volwassenen bleek juist dat het betrokken raken in het verhaal zelf ook tot *media enjoyment* kan leiden (Green, Brock & Kaufman, 2004). De werking van *media enjoyment* voor narratieve betrokkenheid zou bij kleuters dus een andere werking kunnen hebben dan bij volwassenen. *Wishful identification*, of ze het hoofdpersoonage zouden willen zijn of erop zouden willen lijken, leek ook een sterke factor te zijn. De kleuters scoorden echter erg laag op de vragen of ze op Johnny leken of dat ze hem zouden willen zijn. In bestaande theorie over narratieve betrokkenheid bij volwassenen is *wishful identification* een onderdeel van identificatie waar lezers hoog op scoren wanneer bij narratief overtuigd worden (De Graaf, Hoeken, Sanders & Beentjes, 2012), in tegenstelling tot het huidige onderzoek waar kleuters met een lage *wishful identification* ook overtuigd kunnen raken.

Het huidige onderzoek heeft hiermee enkele eerste stappen gezet in het empirisch toetsen en ontwikkelen van de rol van narratieve betrokkenheid bij kleuters. Toekomstig onderzoek zou verder moeten exploreren uit welke dimensies narratieve betrokkenheid bij kinderen is opgebouwd, met verhalen over verschillende onderwerpen in verschillende contexten. De uitdaging hierbij is het meten van deze verschillende dimensies. Jonge kinderen nemen nog veel letterlijk bij het afnemen van vragenlijsten (Borgers, De Leeuw & Hox, 2000) en beschikken nog niet over voldoende vaardigheden om te reflecteren op hun eigen waarneming. Zo is het niet mogelijk om hen te vragen of ze het gevoel hadden dat ze aanwezig waren in de wereld van het verhaal, terwijl dat wel een belangrijke dimensie van narratieve betrokkenheid bij volwassenen is (Green & Brock, 2000). Het ligt daarom voor de hand om andere onderzoeksmethoden, zoals observatie, te gebruiken om zulke dimensies te kunnen toetsen.

Praktische implicaties

Behalve theoretische implicaties heeft dit onderzoek ook een groot belang voor de praktijk. Als de boekjes van Johnny Joker met de originele aanpak inderdaad ervoor zorgen dat kinderen positiever tegen gezond gedrag gaan aankijken, kunnen de boekjes bijdragen aan het doel dat de makers zelf voor ogen hebben: kinderen gezond en gelukkig laten opgroeien (www.johnnyjoker.com). Het boekje over tandenpoetsen zou door tandartsen meegegeven kunnen worden aan ouders van kinderen die slecht hun tanden poetsen, om op deze manier een positievere attitude ten opzichte van tandenpoetsen te kunnen bereiken en de kinderen te overtuigen dat tandenpoetsen goed voor ze is. De makers van Johnny Joker hebben hiervoor al concrete plannen. In april 2015 hebben zij een

zogenaamde *pledge* afgelegd bij de organisatie Alles is Gezondheid, die een uitwerking is van het Nationaal Preventie Programma dat moet zorgen voor een vitaler en gezonder Nederland. In deze *pledge* beloven ze dat ze willen bijdragen aan het tandenpoetsgedrag van kinderen, onder andere door middel van het uitdelen van 400 Johnny Joker-boekjes aan tandartsen en mondhygiënist (www.allesisgezondheid.nl). Ook geven de makers aan dat ze in samenwerking met de Radboud Universiteit meer onderzoek willen gaan doen om beter in kaart te brengen wat het effect van het voorlezen van Johnny Joker is op de attitude van kinderen ten opzichte van gezond gedrag. In dit project zal ook de vergelijking gemaakt worden tussen kinderen die angst hebben voor de tandarts en kinderen die deze angst niet hebben. Uitgezocht zou dan ook kunnen worden of narratieve betrokkenheid in het geval van kinderen met angst voor de tandarts ook een belangrijke factor is om deze kinderen te overtuigen van het belang om hun tanden te poetsen. Op deze manier wil Johnny Joker onderzoeken hoe hun boekjes op een zo effectief mogelijke manier kunnen inspelen op een zo gezond en vitaal mogelijk Nederland.

Ethische reflectie

De vraag is of het ethisch verantwoord is om kleuters te overtuigen om zich gezond te gedragen door de boodschap maar zo leuk mogelijk te maken. Blijft een heuristisch gevormde attitude ten opzichte van gezond gedrag op latere leeftijd wel in stand? Op een latere leeftijd, rond een jaar of 8, gaan kinderen persuasieve boodschappen leren herkennen en worden ze ook bewust van de intentie van de zender van de boodschappen (Rozendaal, Buijzen & Valkenburg, 2010). Wanneer kinderen de capaciteit hebben om persuasieve boodschappen en de intentie van de boodschap te herkennen, kunnen ze de boodschappen op een meer systematische manier gaan verwerken (Buijzen, Van Reijmersdal & Owen, 2010), waardoor argumenten voor en tegen het gedrag en overtuigingen over het gezonde gedrag ook van belang worden. Als kinderen zich meer bewust zijn van de intentie van de ontwikkelaars van de boodschap, zijn ze ook meer uitgerust om weerstand te bieden tegen een persuasieve boodschap (Rozendaal, Buijzen & Valkenburg, 2010), waardoor attitude ten opzichte van het gewenste gedrag misschien niet genoeg is om ze te overtuigen. Het lijkt dus meer verantwoord om kleuters wel al het bewustzijn over de gevolgen van het (niet) uitvoeren van het gewenste gedrag bij te brengen, zodat deze overtuigingen op een latere leeftijd weer geactiveerd kunnen worden. De makers van Johnny Joker hebben er waarschijnlijk geen rekening mee gehouden dat bewustzijn op kleuterleeftijd geen belangrijke rol speelt in het overtuigingsproces, maar sturen wel aan op het creëren van bewustzijn in een vroeg stadium.

Naast inhoudelijke dilemma's die gezondheidscommunicatie voor kleuters met zich meebrengen, is het ook de vraag of het ethisch verantwoord is om kinderen op deze leeftijd al te onderwerpen aan onderzoek naar beïnvloeding. Onderzoek bij zo'n kwetsbare doelgroep moet met

de grootste zorg uitgevoerd worden. In het huidige onderzoek zijn hiervoor meerdere stappen ondernomen: de basisschool had gedelegeerde toestemming van de ouders om het onderzoek af te laten nemen, de kinderen konden op elk moment aangeven dat ze niet verder wilden met het onderzoek en konden de deelname aan het onderzoek dus op elk gewenst moment beëindigen, het onderzoek werd op een voor de kleuters veilige plek, op school dicht bij het klaslokaal, afgenomen en voor de vergelijking tussen de voor- en nameting is de voornaam van de kleuter alleen gebruikt ter identificatie en is die voornaam na het invoeren van de data verwijderd. Voor alle volgende suggesties voor vervolgonderzoek, geldt dat ze ook met een en dezelfde zorg afgenomen zouden moeten worden om de kwetsbare doelgroep te beschermen.

Beperkingen en toekomstig onderzoek

Naast het feit dat veel van de gebruikte schalen niet betrouwbaar waren en er daarom veel analyses met losse items als variabelen gedraaid moesten worden, was het aantal respondenten voor enkele toetsen ook aan de lage kant. De kleine variantie tussen de scores is een gevolg van dit lage aantal respondenten. Voor de regressieanalyses en de mediatieanalyse zou dit een oorzaak kunnen zijn van de lage voorspellende waarde. Voor het uitvoeren van de variantieanalyses met herhaalde metingen ten behoeve van de eerste onderzoeksvraag was het aantal respondenten echter wel voldoende, maar leverde vooral het meten met losse items problemen op. In toekomstig onderzoek naar hoe kleuters te overtuigen zijn door een verhaal is het van belang om betrouwbare, gevalideerde, schalen te ontwikkelen en grotere samples te gebruiken dan de huidige.

Het is verder nog onduidelijk welke dimensies binnen narratieve betrokkenheid er bij kleuters precies bestaan en of ze overeenkomsten vertonen met de dimensies bij volwassenen (De Graaf, Hoeken, Sanders & Beentjes, 2012), waardoor narratieve betrokkenheid gespecialiseerd op kleuters nog lastig te meten was. Voor het meten van de factor *wishful identification* en *media enjoyment*, die ook uit de factoranalyse naar voren kwamen, bestaan al gevalideerde schalen (De Droog & Buijzen, in press), maar voor andere nog onbekende factoren zal een nieuwe meetmethode ontwikkeld moeten worden. Inzichten vanuit ontwikkelingspsychologie zouden kunnen helpen bij het ontwikkelen van deze meetmethode. Niet alleen binnen de theorie over narratieve betrokkenheid (Moyer-Gusé, 2008; Busselle & Bilandzic, 2009; De Graaf, Hoeken, Sanders & Beentjes, 2012) kan het interessant zijn om voor kleuters te bekijken hoe narratieve betrokkenheid werkt, maar ook voor toekomstige ontwikkelaars van narratieve gezondheidsboodschappen heeft zulk onderzoek baat. Bij de ontwikkeling van een narratieve gezondheidsboodschap kan dan aandacht geschonken worden aan de voor kleuters relevante factoren van narratieve betrokkenheid, waardoor de boodschap effectiever kan worden.

Referenties

- Ajzen, I. (1991). The Theory of Planned Behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179-211.
- Alles is Gezondheid. Pledge Johnny Joker.* (2015, juni). Retrieved from <http://www.allesisgezondheid.nl/pledge/johnny-joker>
- Baron, R. & Kenny, D. (1986). The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 1173-1182.
- Borgers, N., De Leeuw, E., & Hox, J. (2000). Children as respondents in survey research: Cognitive development and response quality. *Bulletin de Methodologie Sociologique*, 66(1), 60-75.
- Borgers, N., Sikkels, D., & Hox, J. (2004). Response effects in surveys on children and adolescents: The effect of number of response options, negative wording, and neutral mid-point. *Quality and Quantity*, 38(1), 17-33.
- Buijzen, M., Van Reijmersdal, E., & Owen, L. (2010). Introducing the PCMC model: An investigative framework for young people's processing of commercialized media content. *Communication Theory*, 20(4), 427-450.
- Busselle, R., & Bilandzic, H. (2009). Measuring narrative engagement. *Media Psychology*, 12(4), 321-347.
- Cohen, J. (2001). Defining identification: A theoretical look at the identification of audiences with media characters. *Mass Communication & Society*, 3, 245-264.
- De Droog, S. & Buijzen, M. (in press). "Rabbit Feels Like a Friend". Presenting Validated Self-Report Character Involvement Scales for 4-to-6-Year-Olds.
- De Droog, S., Buijzen, M., & Valkenburg, P. (2012). Use a rabbit or a rhino to sell a carrot? The effect of character–product congruence on children's liking of healthy foods. *Journal of Health Communication*, 17(9), 1068-1080.
- De Droog, S., Buijzen, M., & Valkenburg, P. (2014). Enhancing children's vegetable consumption using vegetable-promoting picture books. The impact of interactive shared reading and character–product congruence. *Appetite*, 73, 73-80.
- De Droog, S., Buijzen, M., Oprea, S., & Valkenburg, P. (2011). Merkguurtjes stimuleren de gezonde keuze van kleuters via affectieve reactiemechanismen. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 39(4), 58-73.
- De Graaf, A., Hoeken, H., Sanders, J., & Beentjes, J. (2012). Identification as a mechanism of narrative persuasion. *Communication Research*, 39(6), 802-821.
- Fisch, S. (2000). A capacity model of children's comprehension of educational content on television. *Media Psychology*, 2(1), 63-91.

- Green, M. C. & Brock, T. C. (2000). The role of transportation in the persuasiveness of public narratives. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(5), 701-721.
- Green, M., Brock, T., & Kaufman, G. (2004). Understanding media enjoyment: The role of transportation into narrative worlds. *Communication Theory*, 14(4), 311-327.
- Moyer-Gusé, E. (2008). Toward a Theory of Entertainment Persuasion: Explaining the Persuasive Effects of Entertainment-Education Messages. *Communication Theory*, 18, 407-425.
- Murphy, S., Frank, L., Chatterjee, J., & Baezconde-Garbanati, L. (2013). Narrative versus nonnarrative: The role of identification, transportation, and emotion in reducing health disparities. *Journal of Communication*, 63(1), 116-137.
- Oatley, K. (1999). Meeting of minds: Dialogue, sympathy, and identification in reading fiction. *Poetics*, 28(5-6), 439-454.
- Petraglia, J. (2009). The importance of being authentic: Persuasion, narration, and dialogue in health communication and education. *Health Communication*, 24(2), 176-185.
- Reiter, W. (2015). Retrieved januari 2015, from Johnny Joker: <http://www.johnnyjoker.com>
- Rozendaal, E., Buijzen, M., & Valkenburg, P. (2010). Comparing children's and adults' cognitive advertising competences in the Netherlands. *Journal of Children and Media*, 4(1), 77-89.
- Ruiter, R., Abraham, C., & Kok, G. (2001). Scary warnings and rational precautions: A review of the psychology of fear appeals. *Psychology and Health*, 16, 613-630.
- Valkenburg, P. (2008). *Beeldschermkinderen: Theorieën over kind en media*. Amsterdam: Boom.
- Zeinstra, G., Koelen, M., Kok, F., & De Graaf, C. (2007). Cognitive development and children's perceptions of fruit and vegetables; a qualitative study. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 4(1), 30-.

Bijlage 1: vragenlijsten

Voormeting

Instructie: vragen stellen over tandenpoetsen, geen goede of foute antwoorden, altijd stoppen.

Uitleg hoe vragen werken: voorbeeld eigen trui/schoenen oid

Basisgegevens noteren

- Naam
- Geslacht
- Leeftijd
- Groep

1. Attitude ten opzichte van tandenpoetsen
 - a. Hoe leuk vind je het om je tanden te poetsen? 1 2 3 4s
 - b. Hoe blij word je als je je tanden poetst? 1 2 3 4b
 - c. Hoe boos word je als je je tanden poetst? 1 2 3 4b
 - d. Hoe verdrietig word je als je je tanden poetst? 1 2 3 4b

2. Gedragsintentie ten aanzien van tandenpoetsen
 - a. Hoe graag ga je vanavond je tandenpoetsen? 1 2 3 4s
 - b. Hoe goed ga je vanavond je tanden poetsen? 1 2 3 4m
 - c. Hoe goed ga je je best doen? 1 2 3 4b

3. Bewustzijn
 - a. Hoe schoon denk je dat je tanden worden van tandenpoetsen? 1 2 3 4m
 - b. Hoe vies denk je dat je tanden worden als je je tanden niet poetst? 1 2 3 4m

Nameting

Instructie: vragen stellen over tandenpoetsen, geen goede of foute antwoorden.

Uitleg hoe vragen werken: voorbeeld eigen trui/schoenen oid

Basisgegevens noteren

- Naam
- Geslacht
- Leeftijd
- Groep
- Tijd na verhaal

1. Narratieve betrokkenheid

a. Media enjoyment

i.	Hoe leuk vond je het verhaal?	1	2	3	4s
ii.	Hoe leuk vond je de plaatjes in het boek?	1	2	3	4s
iii.	Hoe leuk vond je het om samen een verhaal te lezen?	1	2	3	4s
iv.	Hoe graag zou je het verhaal nog een keer willen lezen?	1	2	3	4b

b. Identificatie met de hoofdpersoon

i. Liking

1.	Hoe leuk vind je Johnny?	1	2	3	4s
2.	Hoe leuk vind je vriendje/vriendinnetje Johnny?	1	2	3	4s

ii. Parasocial interaction

1.	Hoeveel voelt Johnny voor jou als een vriendje?	1	2	3	4b
2.	Hoe graag zou je Johnny vaker willen zien?	1	2	3	4b
3.	Hoe graag zou je verhalen van Johnny willen horen?	1	2	3	4b
4.	Hoe graag zou je Johnny in het echt willen ontmoeten?	1	2	3	4b
5.	Hoeveel heb je het gevoel dat je Johnny kent?	1	2	3	4b

iii. Wishful identification

1.	Hoe graag zou je op Johnny willen lijken?	1	2	3	4b
2.	Hoe graag zou je Johnny willen zijn?	1	2	3	4b

iv. Similarity

1.	Hoeveel lijkt jij op Johnny?	1	2	3	4b
2.	Hoeveel lijkt Johnny op jou?	1	2	3	4b

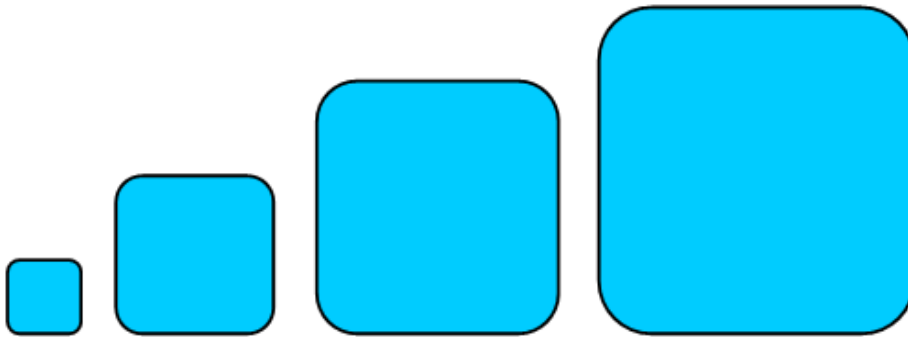
- c. Emotie
- i. Hoe blij werd je van het verhaal over Johnny? 1 2 3 4s
- ii. Hoe verdrietig werd je van het verhaal over Johnny? 1 2 3 4b
- iii. Hoe boos werd je van het verhaal over Johnny? 1 2 3 4b
- iv. Hoe vrolijk werd je van het verhaal over Johnny? 1 2 3 4s
2. Stoute grapjes
- a. Hoe leuk vind je de grapjes uit het boekje, zoals dat Johnny zijn tanden met chocoladepasta gaat poetsen? 1 2 3 4s
- b. Hoe leuk vind je de grapjes uit het boekje, zoals de scheetjes van de opa van Johnny? 1 2 3 4s
- c. Hoe leuk vind je de grapjes uit het boekje, zoals dat Johnny zijn tanden met zeep gaat poetsen? 1 2 3 4s
3. Bewustzijn
- a. Hoe schoon denk je dat je tanden worden van tandenpoetsen? 1 2 3 4m
- b. Hoe vies denk je dat je tanden worden als je je tanden niet poetst? 1 2 3 4m
4. Proberen van het gedrag uit het boekje
- a. Johnny poetst zijn tanden met chocoladepasta. Hoe graag zou jij dat ook willen doen? 1 2 3 4b
- b. Johnny stopt met het poetsen van zijn tanden. Hoe graag zou jij dat ook willen doen? 1 2 3 4b
- c. Johnny poetst zijn tanden met zeep. Hoe graag zou jij dat ook willen doen? 1 2 3 4b
4. Attitude ten opzichte van tandenpoetsen
- a. Hoe leuk vind je het om je tanden te poetsen? 1 2 3 4s
- b. Hoe blij word je als je je tanden poetst? 1 2 3 4b
- c. Hoe boos word je als je je tanden poetst? 1 2 3 4b
- d. Hoe verdrietig word je als je je tanden poetst? 1 2 3 4b
5. Gedragsintentie ten aanzien van tandenpoetsen
- a. Hoe graag ga je vanavond je tandenpoetsen? 1 2 3 4s
- b. Hoe goed ga je vanavond je tanden poetsen? 1 2 3 4m
- c. Hoe goed ga je je best doen? 1 2 3 4b

Antwoordschalen

s = smileys

b = blokken

m = monden

Bijlage 2: gedetailleerd verslag dataverzameling

Voor de dataverzameling van mijn onderzoek was ik vier dagen welkom op Basisschool De Akker in Nijmegen. Hierbij mocht ik in twee kleuterklassen mijn onderzoek uitvoeren: groep 1/2A en groep 1/2C. In groep 1/2A zitten leerlingen 29 en in groep 1/2C 33 leerlingen.

Dag 1

Op maandag 18 mei heb ik in groep 1/2C de nulmeting verricht. Ik heb in de kring eerst kennisgemaakt en uitleg gegeven over wat ik ging doen. Vervolgens liet ik de respondenten één voor één bij me langskomen om de vragen te beantwoorden en liet ik ze zelf de volgende respondent ophalen. Om te oefenen met de manier van antwoorden op mijn vragen liet ik ze vertellen over hun meivakantie en stelde ik daar een oefenvraag over. Na het invullen van de vragenlijst kregen ze een sticker. Het afnemen van de vragenlijst bij 33 respondenten duurde 2 uur en 40 minuten.

Wat opviel is dat de respondenten bij de vraag 'Hoe graag ga je vanavond je tandenpoetsen?' vaak 'Heel graag' antwoorden en vervolgens aangaven 'omdat het moet van papa en mama'. Ik vroeg daarbij door: 'maar hoeveel zin heb jij er zelf dan in?', maar dat vonden ze moeilijk om aan te geven. Ook leek het alsof ze emoties niet koppelden aan het stom vinden van tandenpoetsen. Zo zei één respondent tandenpoetsen 'heel stom' te vinden, maar er wel 'heel blij', 'helemaal niet boos' en 'helemaal niet verdrietig' van te worden.

Dag 2

Op dinsdag 19 mei heb ik voor het eerst het boekje Johnny Joker houdt zijn kiezen op elkaar voorgelezen, zonder het stellen van vragen, aan groep 1/2C. De respondenten waren stil en luisterden aandachtig naar het verhaal.

Ook heb ik op dinsdag de nulmeting verricht bij groep 1/2A. Er was sprake van dezelfde werkwijze als voor groep 1/2C. Toen ik in de klas vertelde dat ik vragen ging stellen over tandenpoetsen riep één leerling 'Tandenpoetsen is super gezond!'. Net zoals bij de andere groep respondenten leek het wederom dat de respondenten emoties niet konden koppelen aan hun directe attitude. Het afnemen van de vragenlijst bij 29 respondenten duurde 2 uur en 20 minuten.

In klas 1/2A heb ik meteen na het afnemen van de vragenlijst het boekje voorgelezen, zonder het stellen van vragen. Ook deze groep luisterde aandachtig en vroeg achteraf zelfs of ik nog een keer zou komen voorlezen.

Dag 3

Op woensdag 20 mei heb ik het boekje aan beide klassen voorgelezen met twee vragen uit het boekje. Sommige kinderen riepen eerst dat het saai was dat ik nog een keer het boekje voor ging lezen, maar toen ik vertelde dat ik ook vragen ging stellen, leek het ze weer interessant. Voor beide klassen gold dat ze meer reactie gaven tijdens het voorlezen: ze lachten en ze reageerden enthousiast op de twee vragen en ze wilde allemaal antwoord geven.

Dag 4

Op de laatste dag heb ik in de ochtend aan zo veel mogelijk leerlingen uit groep 1/2C de vragen gesteld, nadat ik ze het verhaal voor de laatste keer met alle vragen voorgelezen had. Hierbij was duidelijk dat ze de verhaallijn al kenden, maar moesten ze wel nog steeds lachen om de grapjes in het boekje. Het afnemen van de vragenlijst bij 24 leerlingen duurde van 09.00 tot 12.30 uur, 3,5 uur.

In groep 1/2A heb ik ook voor het laatst het verhaal voorgelezen met alle vragen en vervolgens de vragenlijst afgenomen. Een leerling riep dat het stom was dat ik alweer hetzelfde verhaal kwam voorlezen, een andere leerling begon juist enthousiast te vertellen wat er allemaal in het verhaal gebeurde. Ook deze leerlingen luisterden nog goed en lachten nog om de grapjes in het verhaal. Voor het afnemen van de vragenlijsten bij de leerlingen van groep 1/2A was helaas minder tijd: van 13.30 tot 15.00 uur. In die tijd heb ik 13 leerlingen kunnen interviewen.

Voor beide groepen leerlingen gold dat het leek alsof ze het eng vonden om te zeggen dat ze graag op Johnny zouden willen lijken of hem zouden willen zijn en of ze al op hem leken, of hij op hen. Ook leek het alsof het boekje hen uiteindelijk had afgeraden om het 'stoute gedrag' van Johnny te kopiëren: bij de vraag of ze ook wilden stoppen met poetsen gaven meerdere leerlingen aan dit niet te willen doen, omdat dan hun tanden op elkaar zouden plakken. Verder gebruikten ze ook het rijmpje uit het verhaaltje: ze wilden hun tanden niet poetsen met zeep, want zeep is voor hun handen, niet hun tanden. Net zoals bij de nulmeting viel het weer op dat de leerlingen specifieke emoties niet koppelden aan hun attitude. Het aangeven of ze boos of verdrietig werden van tandenpoetsen kostte meer moeite dan aangeven of ze het leuk of stom vonden.

Verder was het interessant om te zien dat in beide klassen de leerlingen de boekjes, de knuffel en de scheetkussen van Johnny Joker erg leuk vonden. In groep 1/2A kwam er zelfs bijna ruzie over de boekjes en de knuffel voor het weekend mee naar huis mochten nemen.

Bijlage 3: tabel factoren narratieve betrokkenheidTabel 1. *Items behorende bij de oorspronkelijke schalen van narratieve betrokkenheid en de items behorende bij de factoren met hun betrouwbaarheid.*

	Oorspronkelijke items	Items na factoranalyse	Betrouwbaarheid
Media enjoyment 1	<ul style="list-style-type: none"> - Hoe leuk vond je het verhaal - Hoe leuk vond je de plaatjes in het boek - Hoe leuk vond je het om samen een verhaal te lezen - Hoe graag zou je het verhaal nog een keer willen lezen 	<ul style="list-style-type: none"> - Hoe leuk vond je het verhaal? - Hoe leuk vind je vriendje/vriendin netje Johnny? - Hoe graag zou je andere verhalen over Johnny willen horen? 	$\alpha = .82$
Liking	<ul style="list-style-type: none"> - Hoe leuk vind je Johnny - Hoe leuk vind je vriendje/vriendinnetje Johnny 	<ul style="list-style-type: none"> - Geen factor 	
Parasocial interaction	<ul style="list-style-type: none"> - Hoeveel voelt Johnny voor jou als een vriendje - Hoe graag zou je Johnny vaker willen zien - Hoe graag zou je andere verhalen van Johnny willen horen - Hoe graag zou je Johnny in het echt willen ontmoeten - Hoeveel heb je het gevoel dat je Johnny echt kent 	<ul style="list-style-type: none"> - Hoe graag zou je Johnny in het echt willen ontmoeten - Hoe graag zou je Johnny vaker willen zien 	$\alpha = .69$

Wishful Identification	- Hoe graag zou je op Johnny willen lijken - Hoe graag zou je Johnny willen zijn	- Hoe graag zou je op Johnny willen lijken - Hoe graag zou je Johnny willen zijn - Hoeveel lijk je op Johnny - Hoeveel lijkt Johnny op jou	$\alpha = .84$
Similarity	- Hoeveel lijk je op Johnny - Hoeveel lijkt Johnny op jou	- Geen factor	
Emoties/media enjoyment 2	- Hoe blij werd je van het verhaal over Johnny - Hoe verdrietig werd je van het verhaal over Johnny - Hoe boos werd je van het verhaal over Johnny - Hoe vrolijk werd je van het verhaal over Johnny	- Hoe vrolijk werd je van het verhaal over Johnny - Hoe leuk vond je het om samen een verhaal te lezen - Hoeveel heb je het gevoel dat je Johnny echt kent	$\alpha = .32$
